

Fagrapport nr. 1 - 2016

Torvald Tangeland

Den økonomiske situasjonen for norske husholdninger

-Resultater fra SIFO-survey 2015

SIFO

Forbruksforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

© Forbruksforskningsinstituttet SIFO – Høgskolen i Oslo og Akershus
Fagrapport nr. 1 – 2016

Forbruksforskningsinstituttet SIFO – Høgskolen i Oslo og Akershus
Sandakerveien 24 C, Bygg B
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
www.sifo.no

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporter lagt ut på Internett, er lagt ut kun for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

Tittel Den økonomiske situasjonen for norske husholdninger - Resultater fra SIFO-survey 2015	Antall sider 43	Dato 11.03.2016
	ISBN 82-7063-456-5	ISSN 1502-6760
Forfatter(e) Torvald Tangeland	Prosjektnummer 11200455	Faglig ansvarlig sign.
Oppdragsgiver BLD og SIFO		
Sammendrag Rapporten ser på den økonomiske situasjonen til norske husholdninger anno andre kvartal 2015. Den tar utgangspunkt i SIFO-surveyen 2015 og sammenligner funnene med resultatene fra tidligere SIFO-surveys gjennomført i perioden 2005 – 2014. Funn fra studien tyder på at den overordnede økonomiske situasjonen til norske husholdninger er god. Likevel er det flere tendenser som peker i negativ retning. Husholdningene har øket sine opptak av lån. Buken av kredittkort har økt som igjen har medført at flere husholdninger har pådratt seg kredittkortgjeld. Det er en svak økning i andelen husholdninger som har tilbakevendende betalingsproblemer. Rapporten er deskriptiv i sin karakter.		
Stikkord Husholdningsøkonomi, tilbakevendende betalingsproblemer, lån, kredittkort		

Den økonomiske situasjonen for norske husholdninger –
Resultater fra SIFO-survey 2015

Finansiering av forbruk og betalingsproblemer

av

Torvald Tangeland

2016

Forbruksforskningsinstituttet SIFO
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Forord

Denne rapporten tar utgangspunkt i SIFO-surveyen 2015 og sammenligner funnene med resultatene fra SIFO-surveyene gjennomført i perioden 2005 – 2014. Målsetningen med SIFO-surveyen er å få økt innsikt i forbrukernes situasjon, med vekt på hvordan forbrukerne orienterer seg og gjør sine valg i markedene. Sterkt forenklet kan man si at undersøkelsene består av to sett med spørsmål. Den ene delen består et sett med spørsmål som er mer eller mindre faste og den andre delen består av et sett med spørsmål som varierer fra år til år. Denne rapporten gir en deskriptiv fremstilling av spørsmålene knyttet til husholdningenes økonomiske situasjon.

Datainnsamlingen ble gjennomført i løpet av perioden mars – mai 2015. Det var TNS Gallup som sto for datainnsamlingen på vegne av SIFO. Respondentene er i alderen 18 – 80 år. Data-materialet er vektet etter utdanning, alder, kjønn og bosted for å sikre at resultatene skal være mest mulig landsrepresentative for befolkningen i Norge anno 2015. Rapporten er deskriptiv i sin karakter.

Oslo, mars 2016

Forbruksforskningsinstituttet - SIFO
Høgskolen i Oslo og Akershus

Innhold

Forord.....	5
Innhold	7
Sammendrag.....	9
1 Innledning	11
2 Makroøkonomiske rammer for husholdningene.....	13
3 Metode	21
3.1 SIFO surveyen	21
3.2 Datainnsamling og utvalg.....	21
3.3 Databehandling og analyser.....	22
4 Analyse	23
4.1 Generelle trekk ved husholdningenes økonomiske situasjon	23
4.2 Lån og kreditt.....	27
4.2.1 Utbredelse av ulike typer lån og hva de finansierer	27
4.2.2 Bekymring knyttet til lån og kreditt	29
4.2.3 Ordinære forbrukslån og kredittkortgjeld.....	29
4.3 Tilbakevendende betalingsproblemer	31
4.3.1 Utbredelsen av tilbakevendende betalingsproblemer i perioden 1985 – 2015 ..	31
4.3.2 Egenrapporterte årsaker til betalingsproblemer.....	33
4.3.3 Livsbegivenheter og tilbakevendende betalingsproblemer	34
4.3.4 Hvordan løses betalingsproblemene?	35
4.3.5 Betalingsproblemområde.....	36
4.3.6 Prioritering av betalingsområder dersom man hadde betalingsproblemer	37
5 Konklusjon.....	41
Litteratur.....	43
Vedlegg 1: Spørreskjemaet	45
Vedlegg 2: Oversikt over andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer og bankenes gjennomsnittlige årlige utlånsrente	67

Sammendrag

Målsettingen med denne rapporten er å presentere funn fra SIFO-surveyen 2015 knyttet til temaene husholdningenes økonomiske situasjon, lånefinansiering av forbruk og tilbakevendende betalingsproblemer. Resultatene fra undersøkelsen blir sammenlignet med funn fra SIFO-surveyene i perioden 2005 – 2014.

I perioden 2009 til 2015 har et klart flertall av husholdningene opplevd at deres inntekter og utgifter har holdt seg på et noenlunde stabilt nivå i løpet av de siste tolv månedene. I 2015 var andelen på henholdsvis 80 og 82 prosent for inntekter og utgifter. Når det gjelder andelen husholdninger som har opplevd en markert nedgang i inntekt har den økt fra 7 til 11 prosent i perioden 2009 - 2015. Andelen husholdninger som opplevde en merkbar økning i inntekt gikk ned fra 24 til 9 prosent i den samme perioden. Den største endringen var mellom 2009 og 2011 hvor det gikk ned fra 24 til 13 prosent i andelen som hadde opplevd en merkbar økning i inntekten. Beveger vi oss over til å se på utgiftene har det vært en nedgang fra 2009 til 2015 i andelen husholdninger som har opplevd en merkbar økning i utgiftene fra 23 til 14 prosent. Den største nedgangen var fra 2011 til 2012 da andelen sank fra 23 til 15 prosent. I perioden 2012 – 2015 har andelen som opplevde en markert økning i utgiftene befunnet seg innenfor intervallet 13 – 15 prosent. I perioden 2011 til 2015 har andelen som opplevde at utgiften sank merkbart befunnet seg på nivået 3 – 4 prosent.

Tall fra SSB viser at det har vært en vekst i låneopptaket til husholdningene. Denne veksten har vært større enn inntekstveksten og har resultert i at gjeldsgraden til husholdningene har økt. I 2014 hadde 16 prosent av husholdningene mer enn tre ganger inntekt i gjeld. Til sammenligning var denne andelen 9 prosent i 2004. Finanstilsynet forklarer låneveksten med det lave rentenivået i kombinasjon med den kraftige veksten i boligprisen. Videre mener Finanstilsynet den gode tilgangen på kreditt for husholdningene har vært med på å øke opptaket av gjeld. Veksten i låneopptaket gjør at husholdningene blir mer utsatte for å få betalingsproblemer dersom renten skulle øke. I 2015 viser SIFO-surveyen at kun et mindretall av husholdningene mener at de ville håndtert en renteøkning som medførte at deres renteutgifter økte med mer enn 2000 kr pr måned (47,2 %). Samtidig oppgir 55 prosent av husholdningene at de har mer enn en månedslønn i bakhånd til å dekke eventuelle utgifter. En av ti husholdninger oppgir at de ikke har penger i bakhånd.

Hele 85 prosent av husholdningene hadde ett eller flere lån i 2015. Et flertall hadde mellom to og fire lån (52 %). Den vanligste typen lån var boliglån (62 %) etterfulgt av billån (21 %), rammelån (20 %), kredittkortgjeld (18 %) studielån (14 %). Et sentralt utviklingstrekk i kredittmarkedet de siste tiårene har vært veksten i utbredelsen av kredittkort i husholdningene. Tall fra SIFO-surveyen i perioden 2012 – 2015 tyder på at det har vært en nedgang i antall

forbrukere som ikke har kredittkort fra 21 til 19 prosent. Samtidig har det vært en vekst i andelen som har to kredittkort fra 23 til 28 prosent. En ting er å ha et kredittkort, noe annet er å bruke det aktivt. I perioden 2007 til 2013 har det vært en signifikant oppgang i andel som benytter seg av kredittkort fra 41 prosent til 70 prosent blant dem som hadde tilgang på kredittkort. I perioden 2013 – 2015 har andelen vært stabil på 70 prosent. De fleste kredittkortene har en rentefriperiode på en til to måneder. Dersom hele kredittkortregningen betales innen fristen, gir kredittkortene mulighet til «gratis» kreditt i en kortere periode. Kredittkortgjeld er imidlertid dyrt når den først begynner å løpe. Tallene fra SIFO – surveyen i perioden 2007 – 2015 tyder på at en fjerdedel av de som bruker kredittkort pådrar seg kredittkortgjeld.

Historisk har andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer gått litt opp og ned. I perioden 1991 – 2008 falt andelen med tilbakevendende betalingsproblemer fra 13 til 3,6 prosent. Fra 2008 til 2015 har andelen med betalingsproblemer gått litt opp og ned, men den overordnede trenden for perioden er at det er en økende andel av husholdninger som har tilbakevendende betalingsproblemer. I 2015 hadde 6,5 prosent av husholdningene tilbakevendende betalingsproblemer. Andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer har også i stor grad fulgt utviklingen på bankenes gjennomsnittlige utlånsrenter i perioden 1985 til 2006. Etter 2006 har den sammenhengen blitt mer utydelig. En forklaring på dette er knyttet til at kostnadene ved å ha lån (rentenivå) i perioden 2006 – 2015 har befunnet seg på et historisk lavt nivå. Årsakene til betalingsproblemene er altså noe annet enn kostnadene ved å ha lån. I følge informantene var den vanligst årsaken til betalingsproblemene manglende oversikt. Deretter følger arbeidsløshet, lånenes størrelse og sykdom i familien. Blant informantene som hadde betalingsproblemer var den vanligste løsningen å redusere forbruket generelt for å frigjøre midler. En annen var å utsette eller unnlate å betale regninger. Deretter fulgte låneopptak fra ulike kilder. En fjerde strategi var å skaffe mer penger gjennom å selge eiendeler og/eller arbeide overtid/ta en ekstrajobb. I situasjoner med mangel på penger til å betale alle regningene prioriterte man å betale regningene knyttet til boliglån/rammelån, husleie og strøm.

1 Innledning

I Finanstilsynets rapport *Finansielt utsyn 2015*¹ blir det hevdet at oljeprisfallet, som startet i 2014, så langt hatt liten virkning på produksjon og sysselsetting i Norge og således hatt små negative konsekvenser for husholdningenes økonomiske situasjon. De spår at et markant og varig oljeprisfall kan få store, negative virkninger for norsk økonomi. Dette kommer av at petroleumsvirksomheten, og leverandører til denne, har stor betydning for fastlandsøkonomien. Finanstilsynet predikerer at svakere utsikter og økt usikkerhet for norsk økonomi vil kunne bidra til å dempe husholdningenes lånelyst. Samtidig påpeker finanstilsynsdirektør Morten Baltzersen: - *Det er imidlertid en fare for at utsiktene til en langvarig lav rente og lett tilgang på kreditt kan bidra til at den sterke veksten i gjeld og boligpriser likevel vedvarer. Det vil øke husholdningenes gjeldsbelastning ytterligere og bidra til å holde etterspørselen etter varer og tjenester oppe i en tid, men en slik utvikling er ikke bærekraftig. Risikoen for et senere kraftig tilbakeslag og finansiell ustabilitet, vil i så fall øke.*

Den moderne velferdsstaten er i dag i stor grad basert på lånefinansiering. Både statene og husholdningene er aktive i finansmarkedet. Det gjør at husholdningenes økonomi blir påvirket av svingninger i finansmarkedet. Etter tusenårsskiftet har de norske husholdningene opplevd økonomiske opp- og nedture. Den siste store nedturen kom høsten 2009 med finanskrisen. Uroen i det globale finansmarkedet gjorde seg blant annet utslag i at rentenivået på utlån økte og bankene ble mer forsiktige med å låne ut penger til husholdningene. Dette førte blant annet til at boligprisene falt utover høsten 2009. Resultatet på kort sikt var at husholdningene som hadde lån og eide sin egen bolig fikk svekket sin realsikkerhet for lånene sine, samtidig som kostnadene ved å ha lån økte. De siste årene har rentene befunnet seg på et historisk lavt nivå og boligprisene har steget.

Målsettingen med denne rapporten er å belyse hvordan den økonomiske situasjonen for norske husholdninger er per andre kvartal 2015. Dette gjøres ved å undersøke funn fra SIFO-surveyen 2015 knyttet til temaene: husholdningenes økonomiske situasjon, lånefinansiering av forbruk og tilbakevendende betalingsproblemer. Resultatene fra 2015 undersøkelsen blir sammenlignet med funn fra SIFO-surveyene i perioden 2005 – 2014.

Rapporten starter med å beskrive hvordan utviklingen har vært for noen sentrale makroøkonomiske parameter – nasjonalformue, arbeidsledighet, utlånsrenter, utvikling i gjeldsgrad for husholdningene og boligprisutviklingen. Tallen er hentet fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Dette er makroøkonomiske parameter som kan ha stor påvirkning for hvordan husholdningenes økonomiske situasjon utvikler seg. Deretter kommer metodekapitlet som beskriver hvordan data ble

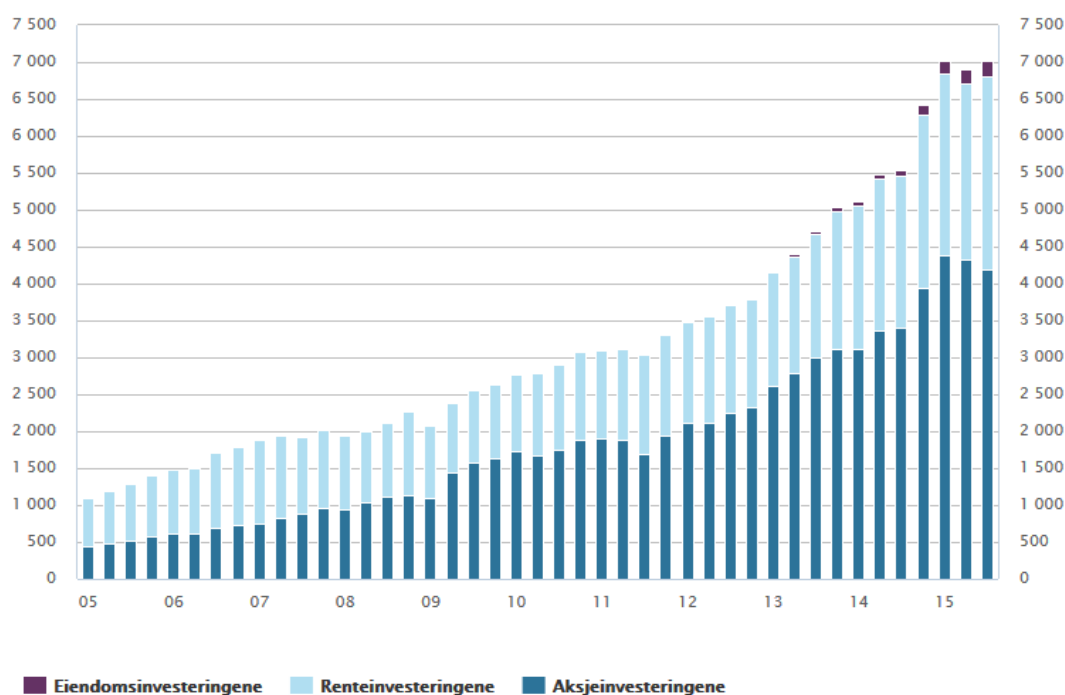
---

¹ http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rapport/2015/Finansielt_utsyn_2015.pdf [Lest 16.12.15]

Samlet inn i forbindelse med SIFO-surveyen i 2015. I det påfølgende resultatkapitlet blir funnene fra SIFO-surveyen 2015 presentert og sammenlignet med målinger fra SIFO-surveyen i perioden 2005 – 2014. Resultatkapitlet er oppdelt i tre delkapitler. Det første tar for seg den overordnede økonomiske utviklingen til husholdningene. Det andre tar for seg bruken av lån og kreditt. I det tredje delkapitlet blir utbredelsen av tilbakevendende betalingsproblemer i husholdningene belyst. Rapporten avsluttes med et oppsummeringskapitel.

2 Makroøkonomiske rammer for husholdningene

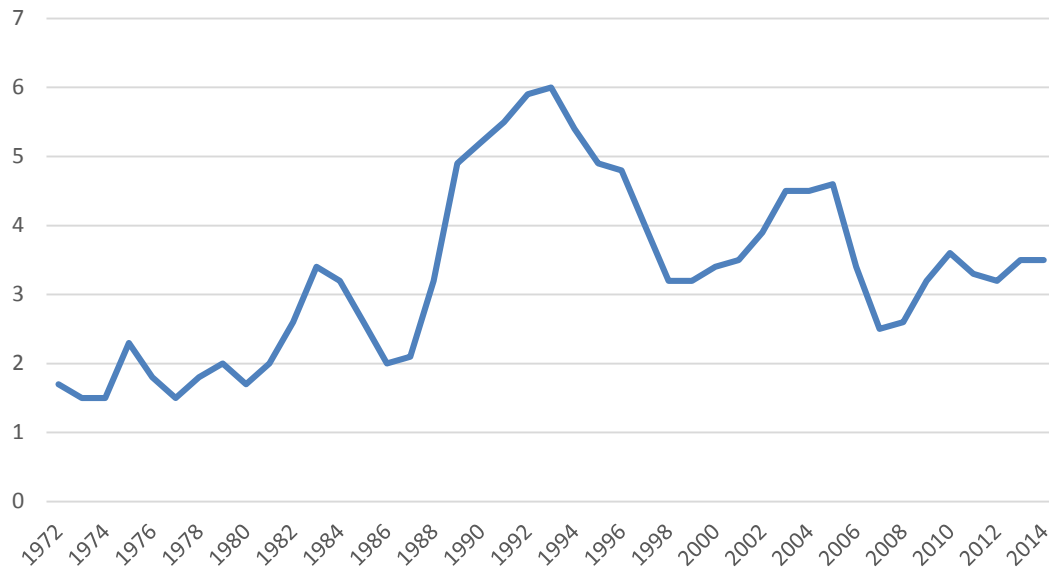
Effekten av finanskrisen i 2009 ble for norske husholdninger mindre dramatiske enn husholdningene i andre land, som Hellas og Spania, opplevde. En av hovedårsakene til dette var knyttet til at staten Norge hadde og har en høy nettoformue. I forbindelse med finanskrisen i 2009 kunne derfor den Norske stat være en aktiv aktør og hjelpe de norske finansinstitusjonene gjennom krisen. Dette var med på å redusere effekten av finanskrisen for de norske husholdninger siden staten kunne hjelpe finansinstitusjonene som husholdningene har et kundeforhold. Siden finanskrisen har Norges utenlandsformue fortsatt å øke. Ved utgangen av 2015 hadde Norge en formue på over 7000 milliarder kr i utlandsfondet, figur 2-1.

Figur 2-1: Utviklingen i utenlands fondets (aka Oljefondet) markedsverdi i perioden 2005 – 2015 (milliarder kr)²

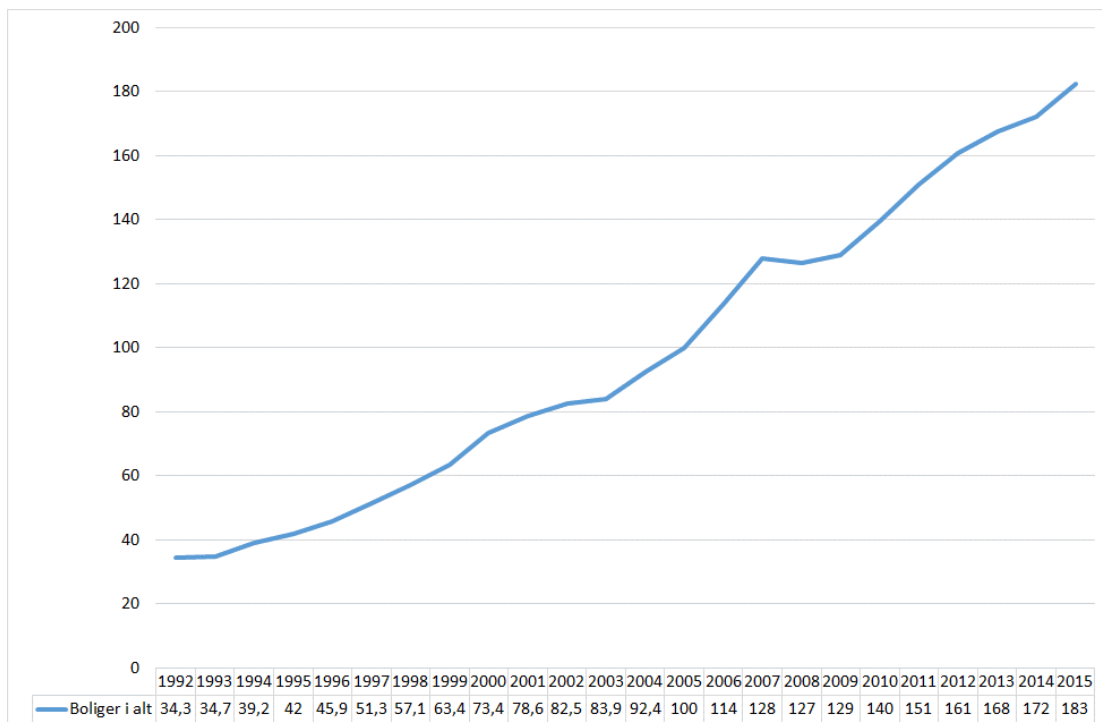
For husholdningene er det å ha en inntekt av avgjørende betydning for deres forbruk og evne til å betjene gjeld. Ved utgangen av 2014 var arbeidsledighetsnivået i Norge på et relativt lavt nivå. I forbindelse med finanskrisen i 2009 steg arbeidsledigheten fra 2,6 til 3,6 prosent i 2010. I 2011 og 2012 var det en nedgang i andelen arbeidsledige og andelen var nede på 3,2 prosent. Deretter steg den igjen og har vært på 3,5 prosent i 2013 og 2014 (figur 2-2).

² <http://www.nbim.no/fondet/markedsverdi/> [Lest 16.12.15]

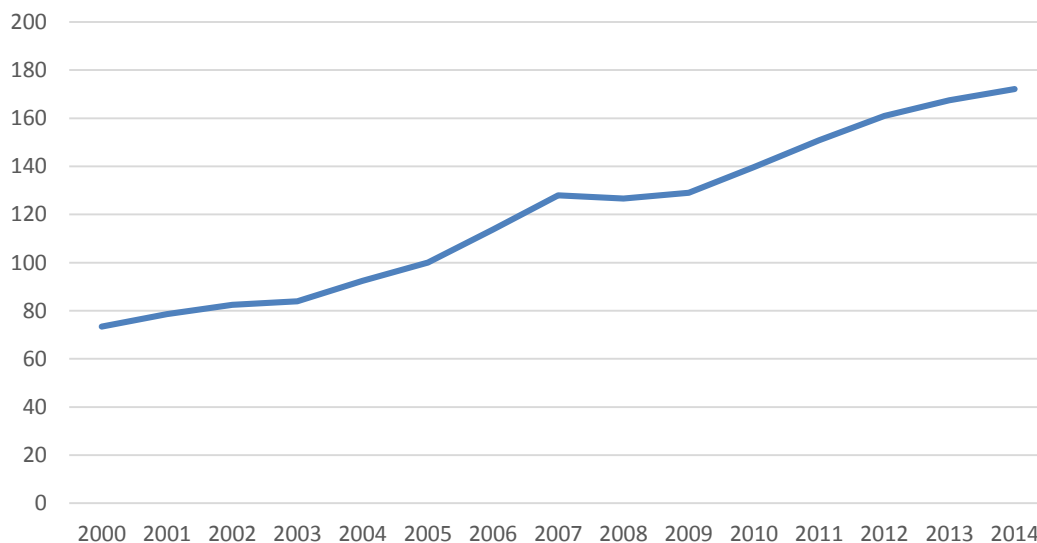
Figur 2-2: Andel arbeidsledige i alderen 15 – 75 år³

En av de største utgiftene for norske husholdninger er knyttet til boligkjøp. I perioden 2000 – 2014 økte den gjennomsnittlige boligprisen med mer enn 92 prosent (figur 2-3).

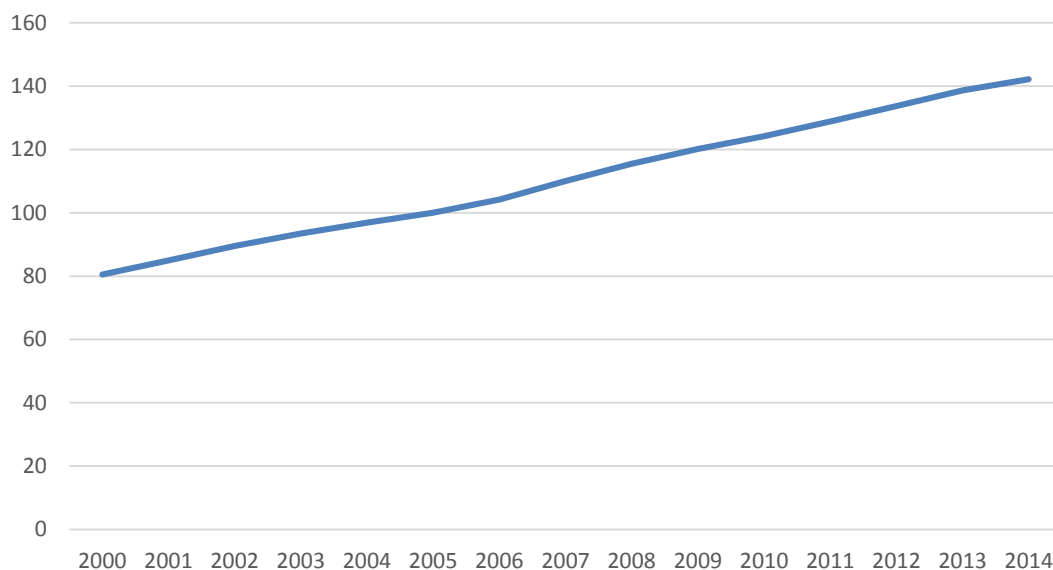
³ SSB Tabell: 05111: Personer, etter kjønn, arbeidsstyrkestatus og alder [Lest 16.12.15]

Figur 2-3: Boligprisindeksen i perioden 2000 - 2014 (Referanseår 2005 = 100)⁴

I denne samme perioden var lønnsveksten på litt over 75 prosent (figur 2-4). Det har således vært en høyere vekst i boligprisene enn lønnsveksten i den samme perioden.

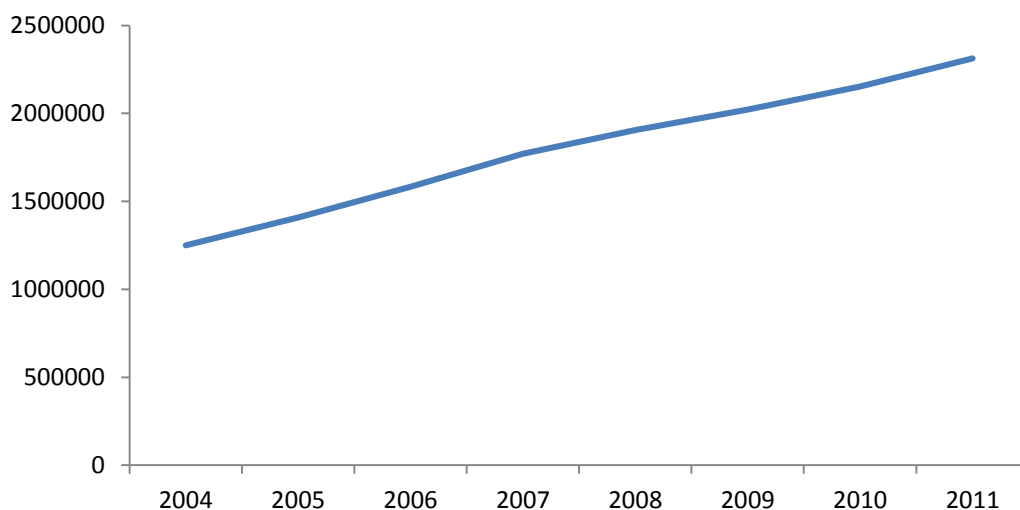
Figur 2-4: Lønnsindeks gjennomsnitt for alle næringer i Norge i perioden 2000 - 2014⁵

I Finanstilsynets rapport Finansielt utsyn 2015⁶ blir det påpekt at gjeldsnivået i Norge er høyt sett i forhold til verdiskapingen, og det har aldri vært høyere enn nå. Fra 2004 til 2011 økte husholdningenes gjennomsnittlige totalgjeld fra 1,2 millioner kr til 2,3 millioner kr (figur 2-5). Dette tilsvarer en vekst på 92 prosent. I den samme perioden var lønnsveksten på 46 prosent og boligprisveksten på 86 prosent.

⁴ Boligprisindeksen, www.ssb.no/tabell/07230 [Lest: 18.02.14]

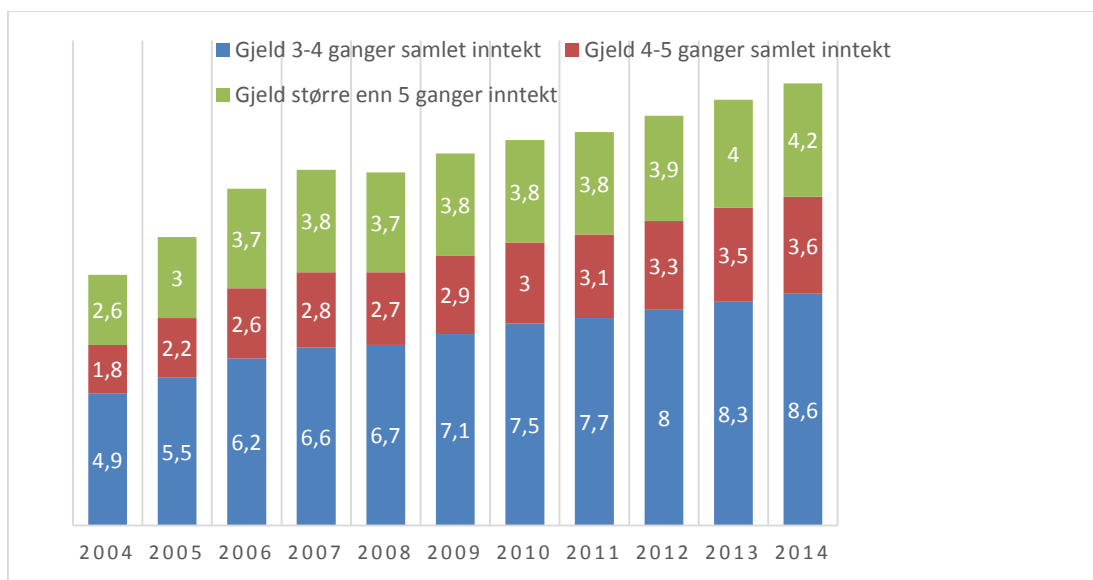
⁵ SSB tabell 07219: Lønnsindekser (2005=100) etter næring, tid og statistikkvariabel

⁶ http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rapport/2015/Finansielt_utsyn_2015.pdf [Lest 16.12.15]

Figur 2-5: Gjennomsnittlig gjeld målt i kr for norske husholdninger (Studenthusholdninger er utelatt) i perioden 2004 - 2011⁷

Denne utviklingen har medført en økning i husholdningenes i gjeldsbelastning, definert som forholdet mellom nivået på husholdningens inntekt og lån, i perioden 2004 – 2014 (figur 2-6). I 2004 var det ni prosent av de norske husholdningene som hadde mer enn tre ganger inntekt i gjeld. I 2014 var denne andelen økt til 16 prosent. Veksten i andelen med høy gjeldsgrad er med på å gjøre at flere husholdninger vil være mer utsatt for å få betalingsproblemer dersom renten øker og andelen arbeidsledige øker.

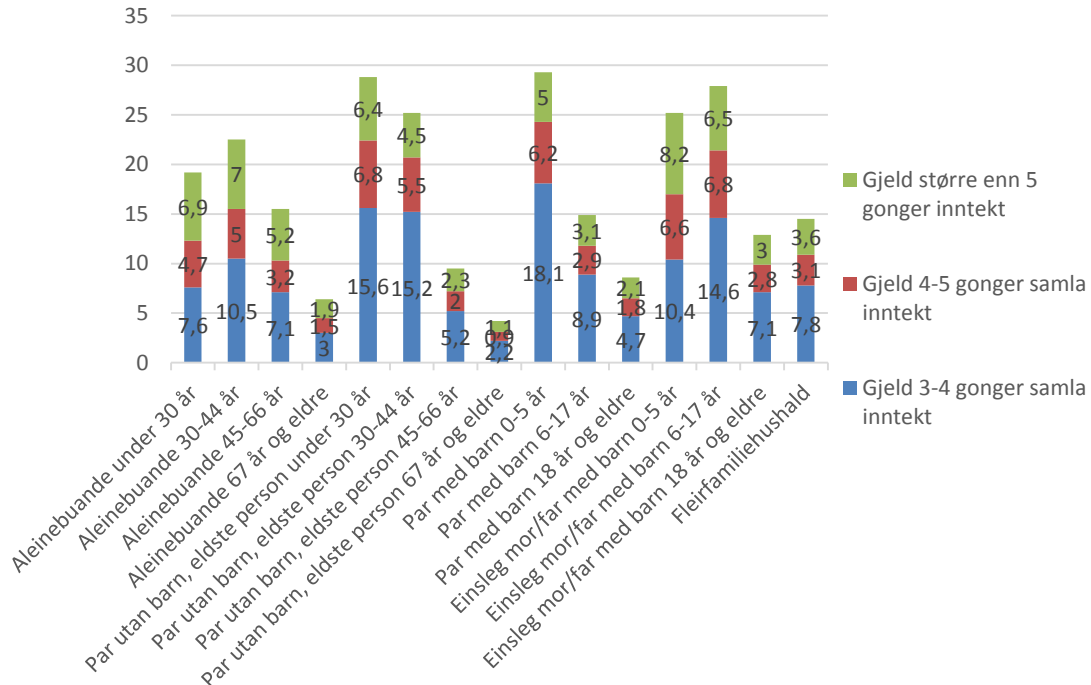
Figur 2-6: Andelen med mer enn tre ganger inntekt i gjeld i perioden 2004 - 2014⁸

Gjeldsgraden varierer med husholdningstype (figur 2-7). Ikke overraskende finner man den høyeste gjeldsgraden hos husholdningstypene som befinner seg i en etableringsfase. Høyest

⁷ Tabell: 06857: Formuesrekneskap for hushold <http://www.ssb.no/tabell/06857> [Lest: 03.06.14]

⁸ Husholda sine inntekter og formue, www.ssb.no/tabell/08726 [Lest: 16.12.15]

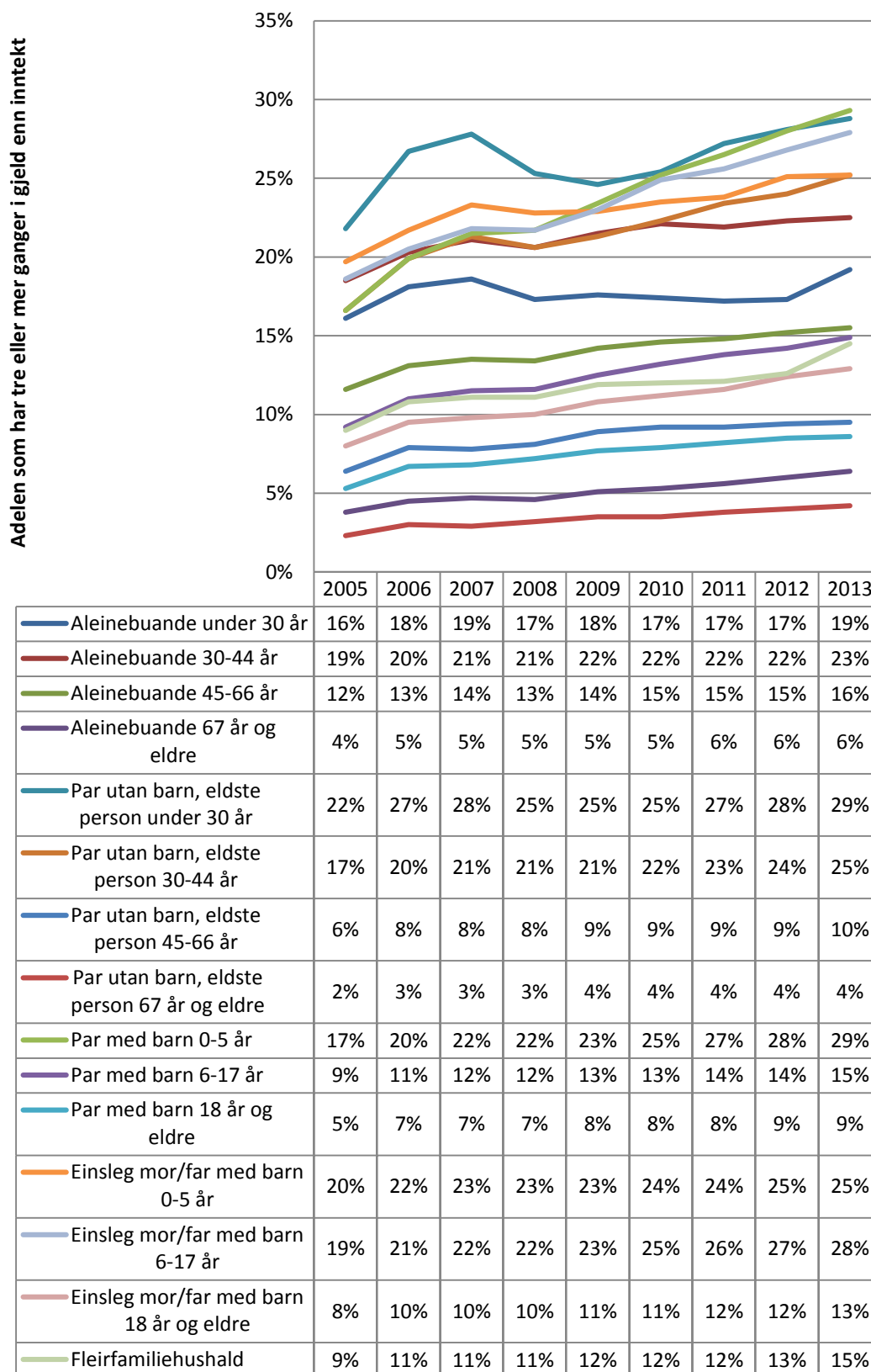
gjeldsgrad finner man blant husholdningstypene *par med barn under 6 år* og *par uten barn hvor eldste person er under 30 år*. Innenfor disse husholdningstypene hadde 29 prosent mer enn tre ganger inntekt i gjeld. Gjeldsgraden var også svært høy blant *aleneforeldre med barn yngre enn 18 år* (25 % til 28 %).

Figur 2-7: Andeler med mer enn tre ganger samlet inntekt i gjeld i 2014 fordelt etter husholdningstype⁹

I perioden 2005 til 2013 har andelen med en gjeldsgrad på over tre ganger samlet inntekt økt for alle husholdningstypene (figur 2-8). Størst økning finner man blant *Par med barn 0-5 år*, her har økningen vært på 12 prosentpoeng. For *Par uten barn hvor eldste person er under 30 år*, som også var blant husholdningstypene med høy gjeldsgrad, var økningen i perioden på syv prosentpoeng. I *aleneforeldre husholdninger med barn mellom 6 – 17 år* var veksten på ni prosentpoeng. For de andre husholdningstypene var endringen mindre, dvs fra to til seks prosentpoeng.

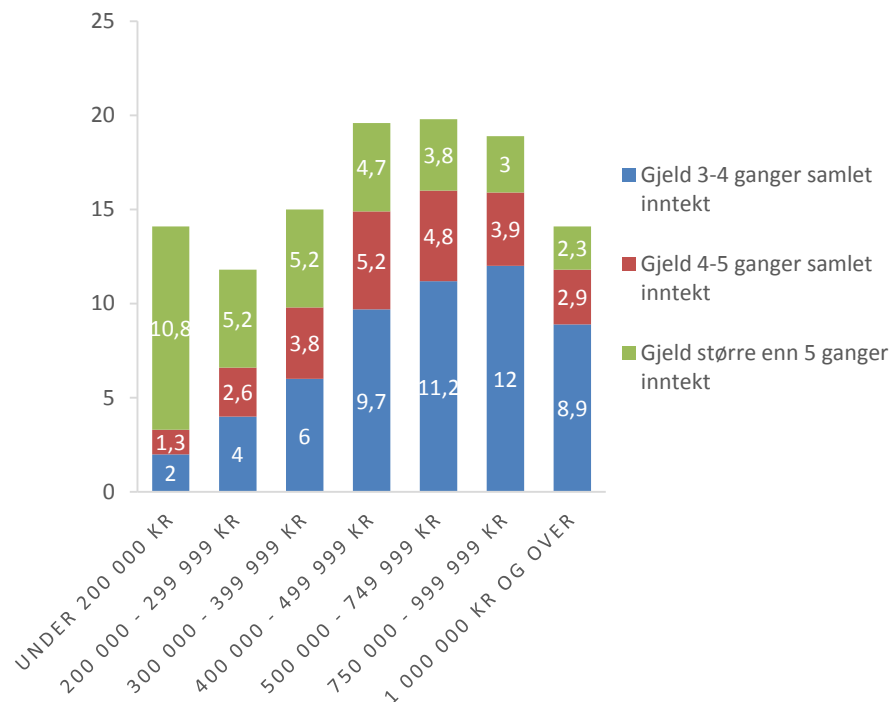
⁹ Hushalda sine inntekter og formue, www.ssb.no/tabell/06468 [Lest: 14.11.14]

Figur 2-8: Utviklingen i andel som har mer enn tre ganger samlet inntekt i gjeld i perioden 2005 – 2013 fordelt etter husholdning¹⁰

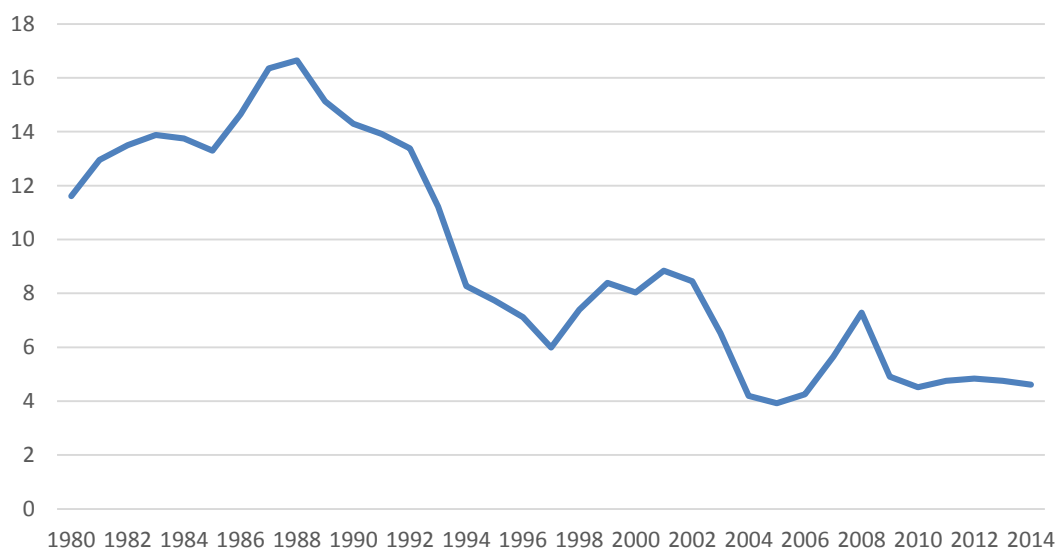
¹⁰ Hushalda sine inntekter og formue, www.ssb.no/tabell/06468 [Lesedato: 27.02.2014]

Videre er det husholdningene med de laveste inntektsnivåene som oftest har lånemengder som er fem ganger større enn inntekt (figur 2-9).

Figur 2-9: Gjeldsgrad fordelt etter husholdningsinntekt i 2014¹¹

Beveger vi oss over på å se på bankenes utlånsrenter befinner disse seg på et historisk lavt nivå (figur 2-10). Konsekvensen av dette er at kostnadene forbundet med det å ha lån er svært lave.

Figur 2-10: Bankenes gjennomsnittlige årlige utlånsrente i perioden 1980 – 2014

¹¹ Husholda sine inntekter og formue, www.ssb.no/tabell/07879 [Lest: 08.01.16]

Det er flere faktorer som kan ha bidratt til veksten i gjeldsgraden til husholdningen. I følge Finanstilsynet er veksten i boligprisene (figur 2-3) og husholdningenes opptak av lån (figur 2-5) er først og fremst etterspørselsdrevet. Den lave rente på lån (figur 2-10) i kombinasjon med lav boligbeskatning, lav arbeidsledighet, høy realinntektsvekst og tilflytting til sentrale områder er viktige forklaringsfaktorer. Det er sterk konkurranse i boliglånsmarkedet, med lett tilgang på kreditt. Boliglånsundersøkelse til Finanstilsynets fra høst 2014 og annen informasjon fra tilsynsarbeidet tyder på at bankene har lempet sin kredittpraksis det siste året. Norges Banks utlånsundersøkelser tyder også på dette. Resultatet av dette er at husholdningenes gjeldsgrad har økt. Dette medfører at flere husholdninger har blitt mer utsatt for å få betalingsproblemer dersom renten skulle øke eller inntekten skulle bli kraftig redusert som en konsekvens av livsbegivenheter som sykdom, arbeidsledighet, skilsmisse skulle inntreffe. I denne rapporten skal den økonomiske situasjon for norske husholdninger belyses.

3 Metode

3.1 SIFO surveyen

SIFO-surveyen er en spørreundersøkelse blant norske husholdninger som SIFO har gjennomført årlig siden 2005. Målsettingen er å dokumentere hvordan forbrukernes situasjon er. Dette gjøres ved å kartlegge blant annet forbrukernes situasjon i ulike markeder, deres holdninger, praksiser, hvordan de finansierer sitt forbruk og utbredelsen av tilbakevendende betalingsproblemer. En av målsettingene er at resultatene fra SIFO-surveyen skal være av relevans for SIFOs arbeid knyttet til forvaltningsoppgavene for BLD og av relevans for de andre forbrukerinstisusjonene. Videre er det en målsetting om at resultatene skal kunne bidra direkte eller indirekte til at den enkelte forbruker blir mer bevisst sin rolle i markedet. Undersøkelsen består en gruppe spørsmål som er mer eller mindre faste og en gruppe spørsmål som varierer fra år til år. I 2015 ble SIFO-surveyen gjennomført ved bruk av tre spørreundersøkelser. Denne rapporten rapporterer kun funn fra den som tok for seg husholdningenes økonomiske situasjon.

3.2 Datainnsamling og utvalg

Datainnsamlingen ble gjennomført i mars 2015 via et web-basert skjema. I 2012 hadde 91 prosent av befolkningen som var 15 år eller eldre internetttilgang. I aldersgruppen 15-80 år var andelen 93 prosent. Den høye utbredelsen av nettilgang gjør at nettbaserte spørreundersøkelser er en forsvarlig metode for å komme i kontakt med norske husholdninger. Videre er det flere andre fordeler med de web-baserte metodene sammenlignet med de postale og telefonbaserte. For det første gir web-basertdesign stor fleksibilitet i utformingen av spørreskjemaet, og tillater for eksempel komplekse spørsmålsbatterier og filterstrukturer, slik vi har brukt i denne undersøkelsen. For det andre er nettbasert datainnsamlingsmetoden kostnadseffektiv. For det tredje gir paneldata høy sannsynlighet for at man klarer å samle inn gode data siden panelmedlemene er fortrolige med å svare på nettundersøkelser.

Datainnsamlingen ble foretatt av TNS Gallup på vegne av SIFO. Målgruppen for denne undersøkelsen var den voksne delen av Norges befolkningen (18-80 år) som utgjorde 3 842 406 personer ved inngangen til 2015.

TNS Gallups aksesspanel ble valgt som utvalgsrammen. GallupPanelet er et forhåndsrekruttert utvalg av personer over 15 år som er villig til å delta undersøkelser (p.t. ca. 50.000 personer). Deltagerne er tilfeldig rekrutterte gjennom andre undersøkelser utført på ulike plattformer (internett, telefon (fast- og mobiltelefon) og postale) og utgjør et aktivt panel. Panelet er sertifisert i henhold til ISO 26362.

En av fordelene ved å benytte panel som utvalgsramme er at paneldeltakernes bakgrunn er allerede kartlagt på utsendingstidspunktet. Det gjør det mulig å rette undersøkelsen i større grad mot ønsket målgruppe enn hva som vanligvis er mulig gjennom andre metoder. Utvalget ble før trekkingen forhåndsstratifisert etter alder, kjønn, bosted og utdanningsnivå. Respondentene ble trukket tilfeldig innenfor strataene. Ved å benytte denne fremgangsmåten sikrer man at det endelige utvalget i størst mulig grad er representative for den gruppen man ønsker å undersøke. Eventuelle skjevheter kan kompenseres ved å vekte utvalget.

SIFO utarbeidet spørreskjema. Skjemaet ble deretter tilrettelagt for internett i samarbeid med TNS Gallup. Det dekker ulike forhold knyttet til husholdsøkonomi, og består av om lag 86 spørsmål – enkelte spørsmål er integrert i spørsmålsbatterier – og har flere filtre (Vedlegg 1). Spørreskjemaet er sendt ut som e-post med invitasjon til deltakelse, sammen med link til spørreskjemaets adresse på internett. Median svartid var 11 minutter.

Datainnsamlingen ble foretatt i mars 2015. Undersøkelsen ble pilotert den 05.03.15, og datafil fra piloten ble sendt til SIFO for vurdering. Hovedundersøkelsen ble sendt ut den 06.03.15, med påminnelse den 11.03.15. Feltarbeidet ble avsluttet den 24.03.15.

Responser i en undersøkelse rettet mot et aksesspanel vil avvike fra andre undersøkelser ettersom respondentene er forhåndsrekrutterte til å delta. Ettersom undersøkelsen stenges når ønsket antall respondenter er oppnådd ($n = 2000$), har de sist ankomne respondentene ikke hatt anledning til å delta, og responser underestimeres i så fall eventuelt i forhold til totalt antall utsendte skjemaer. Undersøkelsen ble sendt ut til 4427 medlemmer av panelet. Undersøkelsen ble åpnet og besvar av 2181 respondenter (49 %).

3.3 Databehandling og analyser

Funn fra undersøkelsen 2015 blir sammenlignet med SIFO-surveyene gjennomført i perioden 2005 – 2014. For mer detaljer knyttet til datainnsamling i de tidligere studiene (se Lavik, 2013; Lavik & Tufte, 2011; Poppe, 2006; Tangeland, 2014; Tufte, 2007, 2009). I perioden 2005 – 2009 benyttet SIFO telefonintervjuer (CATI) for å samle inn data. Fra 2011 til 2015 har SIFO benyttet web-baserte spørreundersøkelser. Endring av innsamlingsmetode kan bidra til noe av de forskjeller mellom årene. Datamaterialene er vektet etter utdanning, alder, kjønn og bosted for å sikre at resultatene skal være mest mulig landsrepresentative for befolkningen i Norge på undersøkelsestidspunktene. Utvalgets størrelse etter vektning er 2181 respondenter.

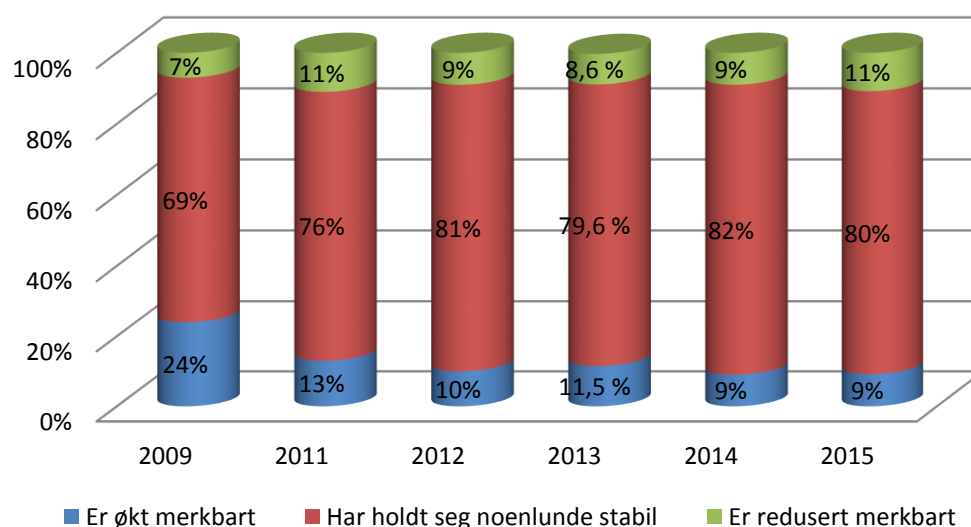
I første deler av analysene, som omhandler husholdningenes økonomiske situasjon, er heltidsstuderende tatt ut av analysegrunnlaget på grunn av deres spesielle økonomi. Det samme gjelder hjemmeboende barn som var yngre enn 30 år siden de ikke kan forventes å ha full innsikt i husholdningens økonomi. Etter at disse respondentene er tatt vekk fra datamaterialet, sitter vi igjen med et utvalg på 1741 respondenter.

4 Analyse

4.1 Generelle trekk ved husholdningenes økonomiske situasjon ¹²

I perioden 2009 til 2015 har et klart flertall av husholdningene opplevd at deres inntekter og utgifter har holdt seg på et noenlunde stabilt nivå de siste tolv månedene (figur 4-1 og 4-2). Gjennom hele tidsperioden har andelen som opplever at inntektene har holdt seg på et noenlunde stabilt nivå økt fra 69 til 80 prosent (figur 4-1). Andelen som oppga at de hadde hatt en markant økning i inntekt ble signifikant redusert fra 24 til 9 prosent fra 2009 til 2015. I den samme perioden var det også en signifikant økning i andelen som opplevde en reduksjon i inntektene, fra 7 til 11 prosent. Den største endringen var mellom 2009 og 2011 hvor det gikk signifikant ned fra 24 til 13 prosent i andelen som hadde opplevd en merkbar økning i inntekten. I den samme perioden var det også en signifikant økning i andelen som opplevde en markant nedgang i inntekten fra 7 prosent i 2009 og 11 prosent i 2011. Fra 2014 til 2015 var det ingen signifikant endringer.

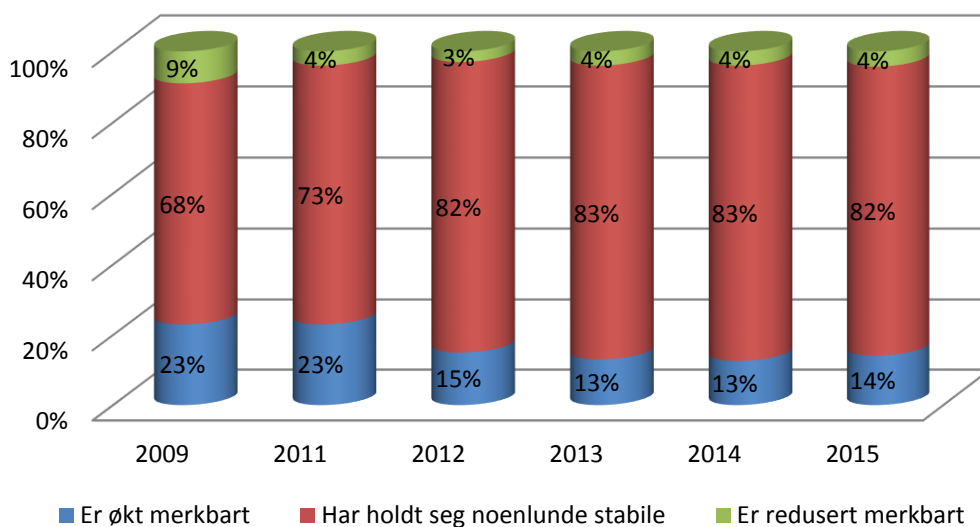
Figur 4-1: Utvikling av husholdets inntekt. 2009: N=789, 2011: N=956, 2012: N=1831, 2013: N = 1796, 2014: N= 1749, 2015: N = 1734 (Vet ikke ekskl.) ¹³

¹² I dette kapittelet er hjemmeboende barn under 30 år og studenter ekskludert fra analysen.

¹³ Sig for inntektsutviklingen hhv 2009 til 2011, 2011 til 2012, 2012 til 2013, 2013 til 2014, 2014 til 2015 og 2009 til 2015. T-test

	2009 - 2011	2011 - 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014 - 2015	2009- 2015
Økt merkbart	p<.001	p<.05	ikke sig	p<.05	ikke sig	p<.001
Holdt seg noenlunde stabil	p<.01	p<.05	ikke sig	ikke sig	ikke sig	p<.001

Beveger vi oss over til å se på utgiftene har det også her vært en signifikant økning i andelen som opplever stabilitet i utgiftsnivået fra 68 prosent i 2009 til 82 prosent i 2015 (figur 4-2). Fra 2009 til 2015 var det en signifikant nedgang i andelen som oppga at de hadde hatt en markant reduksjon i utviklingen av utgifter fra 9 til 4 prosent. Fra 2011 til 2015 har det årlig vært rundt 4 prosent opplevd som har opplevd en merkbar reduksjon i utgiftene. Det var en signifikant reduksjon i andelen som opplevde en merkbar økning i utgiftene fra 23 til 14 prosent i perioden 2011 – 2015. Fra 2014 til 2015 var det ingen signifikant endringer. Endringene i datamaterialet skyldes i hovedsak den signifikante nedgangen i andelen som hadde opplevd en markert økning i utgiftene fra 23 prosent i 2011 til 15 prosent i 2012. Mellom 2009 og 2011 var det en signifikant nedgang i andelen husholdninger som hadde opplevd en merkbar reduksjon i utgiftene sine fra 9 til 4 prosent.

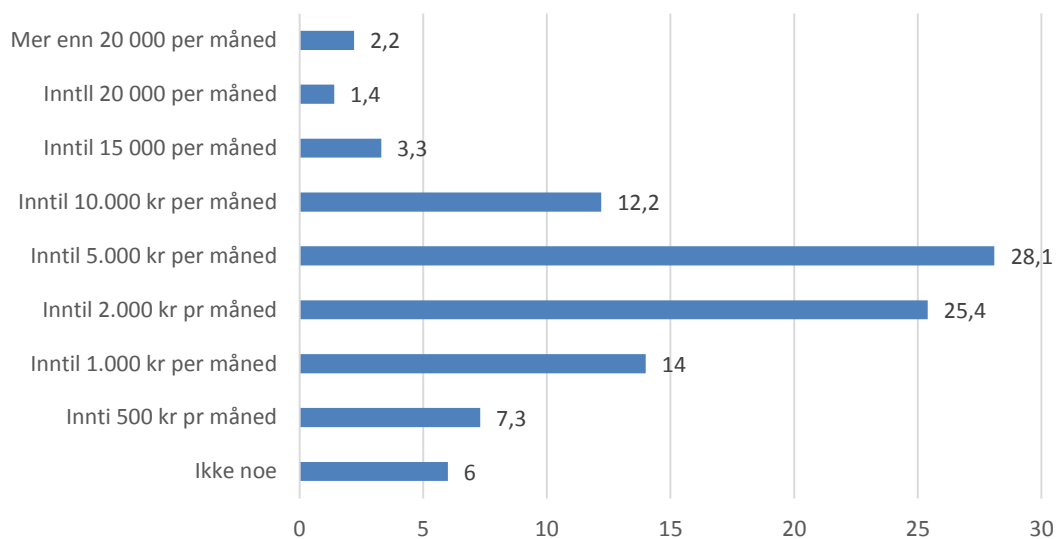
Figur 4-2: Utvikling av utgifter siste tolv måneder, i 2009, 2011 og 2012. Prosent. 2009: N=789, 2011: N=1046, 2012: N=1837, 2013: N = 1715: N = 1745, 2015: N = 1718 (Vet ikke ekskl.)¹⁴

Når spørsmålene dreide over endringer i rentenivå, med påfølgende kostnadsendringer for lån, fremkom det at det var stor spredning i nivået på en rentenivåheving husholdningene mener de ville ha håndtert (figur 4-3). Et mindretall av husholdningene mente de ville håndtert en renteøkning som medførte at deres rente utgifter økte med mer enn 2000 kr pr måned (47,2 %).

Redusert merkbart	p<.05	ikke sig	ikke sig	ikke sig	ikke sig	p<.01
-------------------	-------	----------	----------	----------	----------	-------

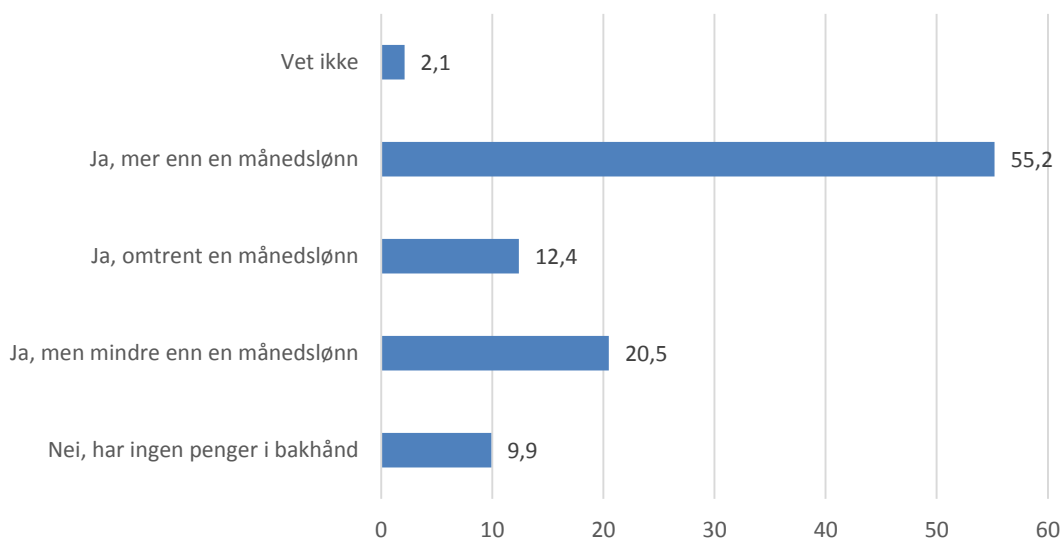
¹⁴ Sig for utgiftsutviklingen hhv 2009 til 2011, 2011 til 2012, 2012 til 2013, 2013 til 2014, 2014 til 2015 og 2009 til 2015. T-test

	2009 - 2011	2011 - 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014 - 2015	2009- 2015
Økt merkbart	Ikke sig	p<.001	Ikke sig	Ikke sig	Ikke sig	p<.001
Holdt seg noenlunde stabil	p<.05	p<.001	Ikke sig	Ikke sig	Ikke sig	p<.001
Redusert merkbart	p<.001	Ikke sig	Ikke sig	Ikke sig	Ikke sig	p<.001

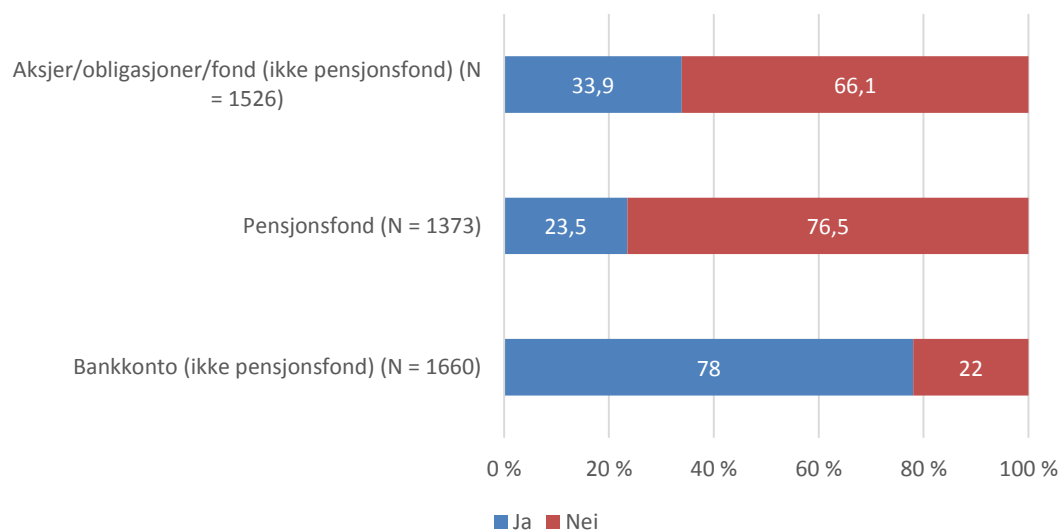
Figur 4-3: Hvis det blir en renteøkning, hvor stor økning i renteutgiftene kan husholdet håndtere? 2015 (N = 1382)

Et stort flertall oppga at de hadde mer enn en månedslønn i bakhånd til å dekke eventuelle utgifter (figur 4-4). En tredjedel hadde mindre enn en månedslønn eller omtrent en månedslønn. Andelen som ikke har noen økonomisk buffer var 10 prosent.

Figur 4-4: Har du penger i bakhånd til å møte eventuelle uforutsette utgifter, og i så fall hvor mye? (N = 1739)

Et klart flertall av husholdningene hadde spart penger i løpet av de siste tolv månedene (figur 4-5). Den vanligste formen var i form av bankinnskudd. Deretter fulgte Aksjer/obligasjoner/fond (ikke pensjonsfond). Færrest sparte i pensjonsfond.

Figur 4-5: Har husholdet i løpet av de siste 12 månedene spart penger på noen av de følgende måtene? 2015

4.2 Lån og kreditt

Forbruk og kreditt er nært forbundet siden kreditt ofte er med på å finansiere forbrukernes kjøp av varer og tjenester. Kreditt spiller på denne måten en vesentlig rolle for den samlede velferden og velferdsfordelingen i samfunnet. I dette kapitlet skal vi se nærmere på opptak av ulike typer lån og hva de brukes til å finansiere. Videre skal vi se nærmere på hvor bekymret husholdningene er for mengden gjeld de har pådratt seg. Tilslutt skal vi se på opptak av usikrede lån i form av forbrukslån og kredittkortgjeld.

4.2.1 Utbredelse av ulike typer lån og hva de finansierer

I 2015 undersøkelsen hadde fire av fem husholdninger ett eller flere lån. Boliglån var den vanligste formen for lån etterfulgt av studielån, rammelån, billån, kredittkortgjeld, forbrukslån og seniorlån (tabell 4-1). Dette blandingsforholdet har å holde seg stabilt gjennom perioden 2007 – 2015. Det er få endringer i utbredelsen av opptak av de ulike låne typene fra 2014 til 2015 for husholdningene. I perioden 2007 – 2015 boliglån vært det lånet desidert flest husholdninger har. Når vi beveger oss over på å se på størrelsen på de ulike lånene blant dem som hadde dem ser man at boliglånet og rammelån har vært de desidert største gjeldspostene for husholdningene i perioden 2012 – 2015 (tabell 4-2).

Tabell 4-1: Utbredelsen av ulike typer lån i 2007 (N = 1808), 2009 (N = 872), 2012 (N = 1677), 2013 (N = 1731), 2014 (N = 1759) og 2015 (N = 1741). Ekskl. 'vet ikke'

	Boliglån	Studielån	Rammelån	Kredittkort ¹	Billån	Forbrukslån	Seniorlån
2007	66 %	28 %			25 %	12 %	
2009	66 %	36 %		11 %	24 %	12 %	
2012	70 %	23 %		19 %	19 %	13 %	
2013	55 %	26 %	23 %	22 %	18 %	7 %	1 %
2014	60 %	19 %	22 %	18 %	20 %	8 %	1 %
2015	62 %	14 %	20 %	18 %	21 %	10 %	1 %

¹. Spørsmålsformuleringen for å avdekke kredittkort gjeld har endret seg noe i perioden som påvirker prosentandelen:

2009: Sist gang du fikk en slik samlet regning på kredittkortkjøp, betalte du da inn hele summen eller bare et avdrag?

2012: Hvis du tar med alle kortene du har, har du kredittkortlån?

2013: Hvis du tar med alle kredittkortene dine, har du lån eller ubetalte avdrag på kredittkortkjøp?

2014 og 2015: Hvis du tar med alle kortene du har, har du tatt ut kredittkortlån (som det betales renter på)?

Tabell 4-2: Gjennomsnitt størrelse på lån blant husholdningene som hadde de ulike låntypene i perioden 2012 – 2015

	Boliglån	Studielån	Rammelån	Kredittkortgjeld	Billån	Forbrukslån	Seniorlån
2012	1 373 745	153 623	*	39 136	156 483	103 182	*
2013	1 519 880	181 940	1 057 160	30 810	169 550	106 800	524 170
2014	1 491 921	198 900	937 241	48 600	182 603	100 600	923 420
2015	1 598 106	168 120	970 446	60 440	168 330	110 520	561 385

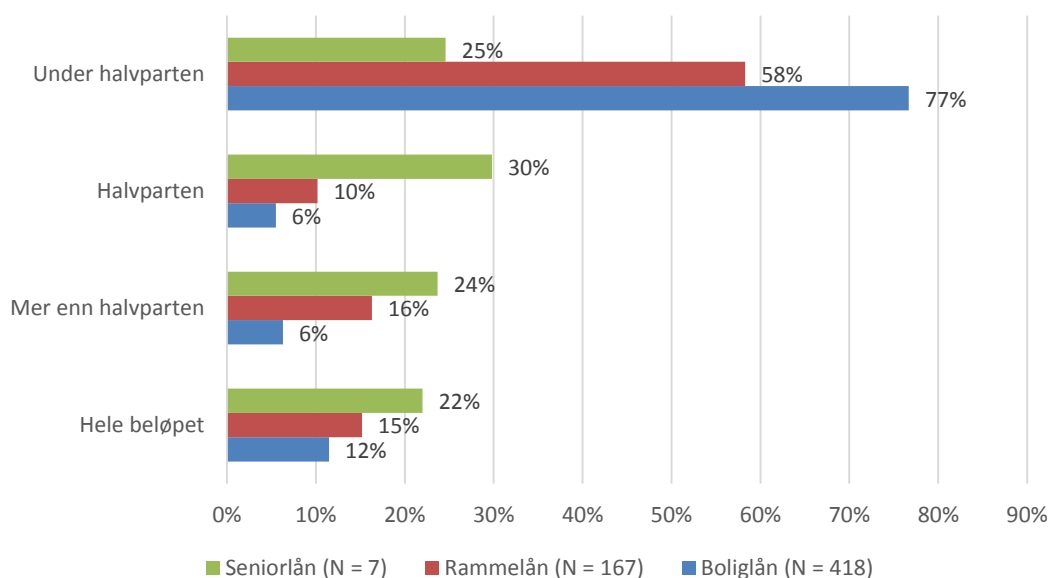
* = ikke blitt spurt om i 2012

Når vi beveger oss over på å se på hva de ulike lånene blir brukt til å finansiere er det tydelig at de skarpe skillende som navnene på de ulike låneproduktene indikerer ikke er så absolutte i praksis (tabell 4-3 og figur 4-6). Boliglån har historisk vært blitt brukt til å finansiere kjøp av

bolig/hytter. I 2015 var det også vanlig at boliglån ble brukt til å finansiere en rekke andre forbruksområder som oppussing, bilkjøp og nedbetaling av annen gjeld. Beveger vi oss over på de andre låntypene ser vi en dreining bort fra investering i retning av forbruk. Rammelån blir i større grad benyttet til å finansiere bilkjøp enn boliglån. Det er ikke overraskende en økning i andelen som benytter dette lånet som en ekstra buffer. Når vi beveger oss over på å se på de usikrede kredittproduktene – kredittkort, forbrukslån og kontoovertrekk – er det tydelig at disse lånene i større grad blir brukt til å finansiere kjøp av forbruksvarer og feriereiser. Utbredelsen av seniorlån er ennå begrenset så basert på dette tallgrunnlaget er det vanskelig å trekke noen entydige konklusjoner om hva denne kredittformen brukes til. I 2015 undersøkelsen fremkommer det at seniorlån blir brukt til å finansiere alle forbruksområdene som har blitt kartlagt. En forklaring på at kredittkort blir brukt til å betale for reiser er at det ofte er reiseforsikring knyttet til kredittkort.

Tabell 4-3: Hva blir finansiert med ulike typer lån og kreditt i 2015? Prosentandeler av dem som har de ulike låntypene som har finansiert ulike forbruksområder. Forbruksområdene er ikke gjensidig ekskluderende.

	N	Kjøp av bolig/hytte	Pusse opp bolig/Hytte	Bil-kjøp	Reise	Forbruksvarer	Ekstra «buffer» i tilfelle uforutsette utgifter	Nedbetaling av annen gjeld
Boliglån	1050	51 %	23 %	19 %	1 %	2 %	3 %	6 %
Rammelån	261	34 %	38 %	31 %	4 %	6 %	14 %	10 %
Kredittkort	243	0 %	10 %	4 %	34 %	59 %	29 %	8 %
Forbrukslån	176	1 %	14 %	6 %	17 %	31 %	20 %	33 %
Kontoovertrekk	40	0 %	3 %	0 %	8 %	38 %	38 %	10 %
Seniorlån	17	14 %	23 %	23 %	5 %	8 %	33 %	38 %

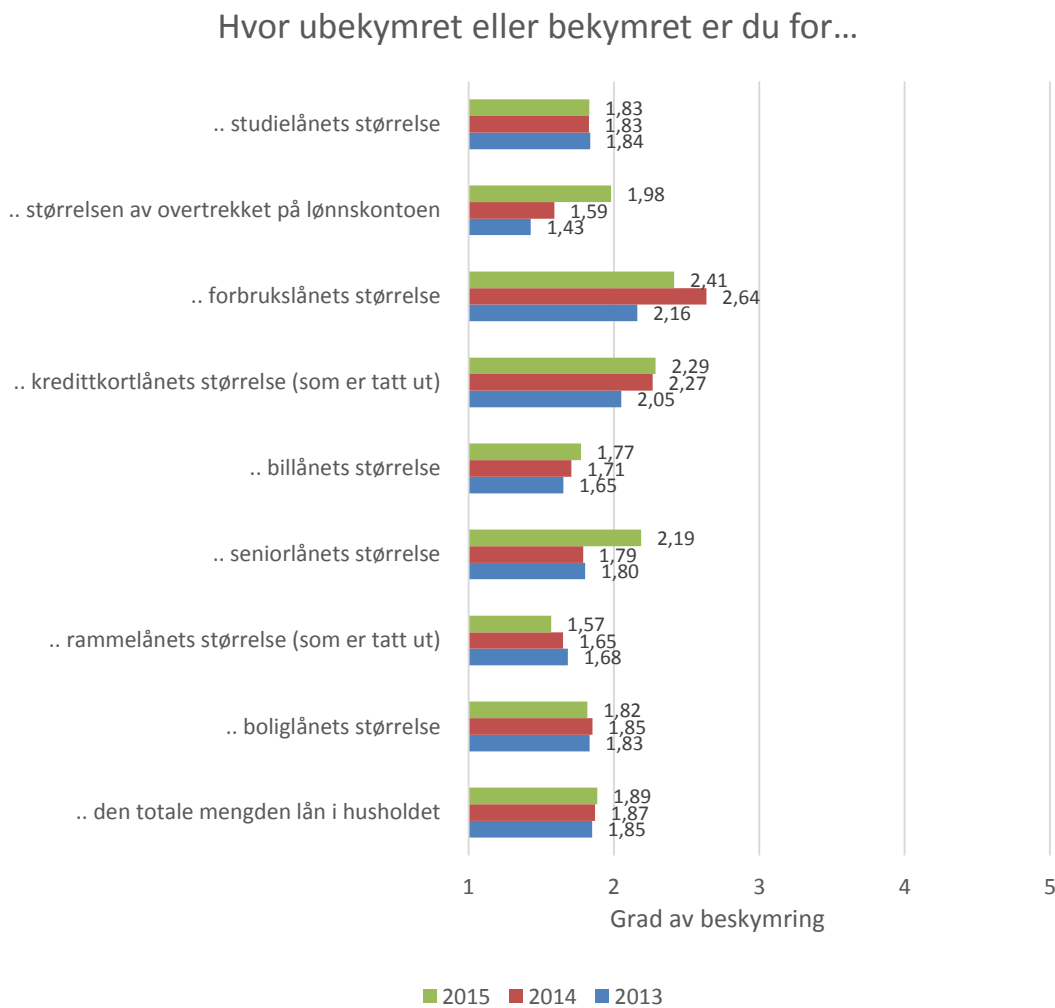
Figur 4-6: Andel av boliglån¹⁵, rammelån¹⁶ og seniorlån som har blitt brukt til oppussing, bilkjøp, reiser, forbruksvarer, eller annet forbruk de siste fem årene. 2015

¹⁵ Hvor stor del av boliglånet er brukt til oppussing, bilkjøp, reise, forbruksvarer eller annet forbruk de siste 5 årene?

¹⁶ Hvor stor del av rammelånet er brukt til oppussing, bilkjøp, reise, forbruksvarer eller annet forbruk de siste 5 årene?

4.2.2 Bekymring knyttet til lån og kreditt

Målingene fra 2013, 2014 og 2015 tyder på at norske husholdninger er lite bekymret for den totale mengden lånene de har pådratt seg (figur 4-7). Mest bekymret var de for kredittkortgjeld og forbrukslån. Dette er usikret gjeld, og kan beskrives som den farlige gjelden siden kostnadene med den er vesentlig mye høyere enn for sikrede låneprodukter som boliglån og rammelån. Som vist over er dette også gjeld som blir brukt til å finansiere hovedsakelig kjøp av forbruksvarer og feriereiser.

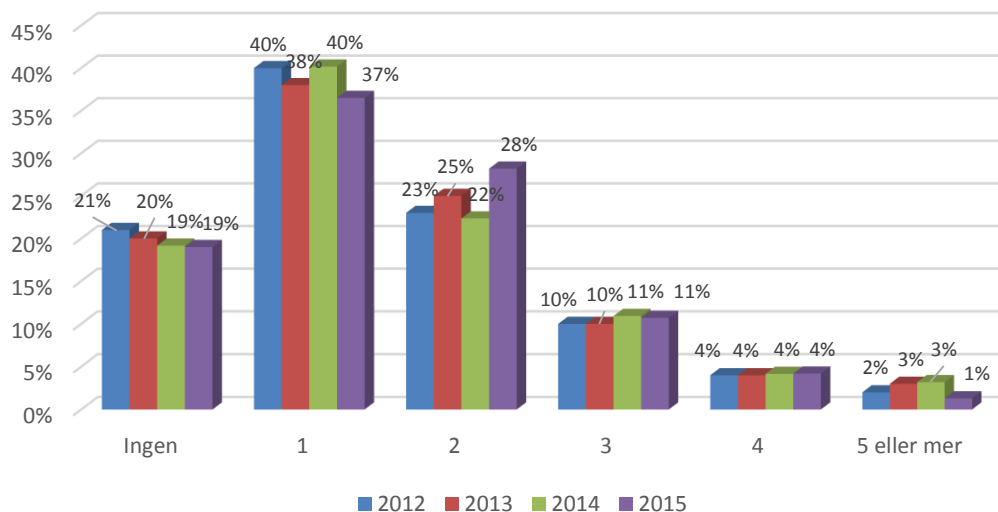

Figur 4-7: Bekymringsnivået for de ulike lån og kreditt på en skala fra 1 til 5, hvor 1 = Svært ubekymret og 5 = Svært bekymret

4.2.3 Ordinære forbrukslån og kredittkortgjeld

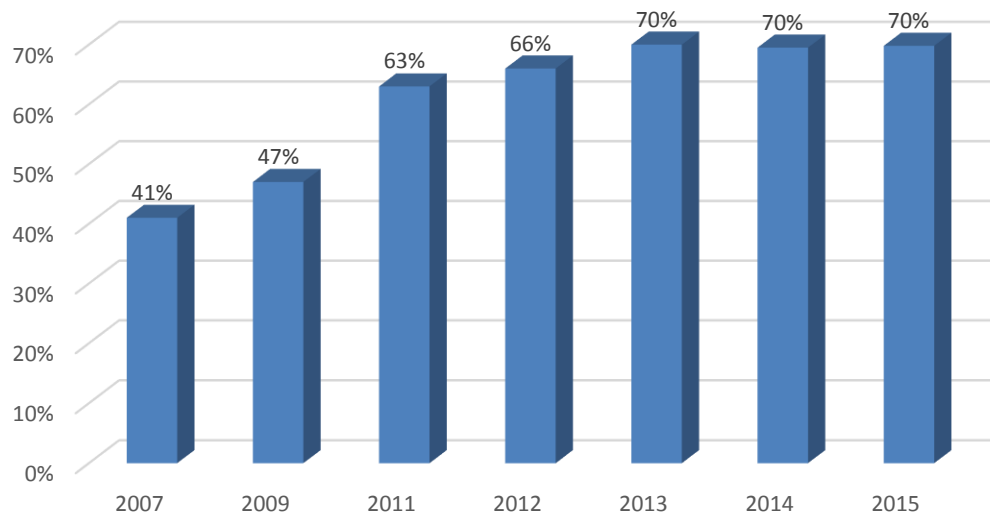
Et sentralt utviklingstrekk i kredittmarkedet de siste tiårene har vært veksten i utbredelsen av kredittkort i husholdningene. Tall fra SIFO-surveyen i perioden 2012 – 2015 tyder på at det

har vært en nedgang i antall forbrukere som ikke har kredittkort fra 21 til 19 prosent (figur 4-8). Samtidig har det vært en vekst i andelen som har to kredittkort fra 23 til 28 prosent.

Figur 4-8: Hvor mange kredittkort har du? (Det finnes i dag to hovedtyper av betalingskort: debetkort og kredittkort. Et debetkort er et kort der dine kjøp eller uttak blir belastet kontoen din direkte (f.eks. NOR-kort med VISA). Et kredittkort er et kort som gir betalingsutsettelse). 2012: N = 2144, 2013: N = 1997 og 2014: N = 2052, 2015: N = 1688

En ting er å ha et kredittkort, noe annet er å bruke det aktivt. I SIFO-surveyen kartlegges omfanget av bruken av kredittkort ved å stille spørsmål om vedkommende har kjøpt varer eller tjenester med kredittkort i løpet av de siste tolv månedene (figur 4-9). I perioden 2007 til 2013 har det vært en signifikant oppgang i andel som benytter seg av kredittkort fra 41 prosent til 70 prosent. I perioden 2013 – 2015 har andelen vært stabil på 70 prosent.

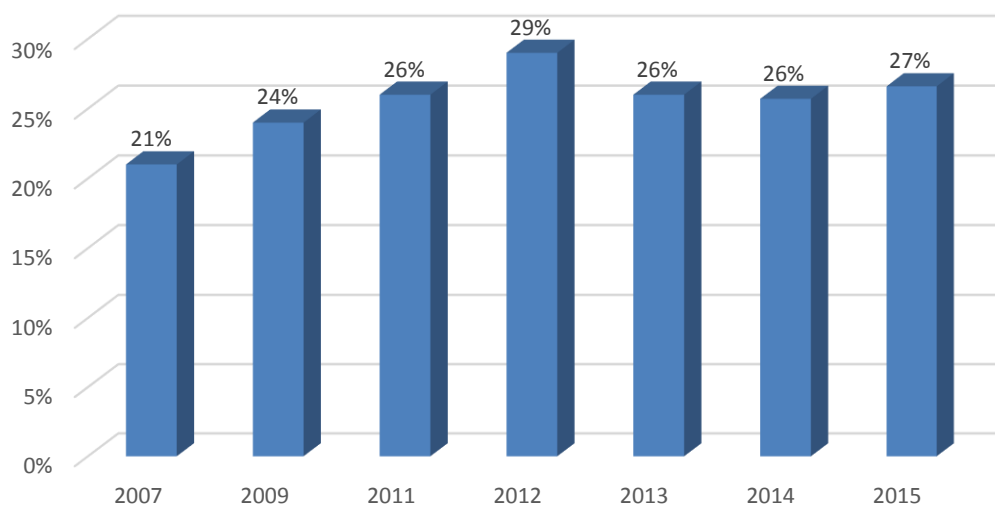

Figur 4-9: Andel blant dem som har kredittkort som har brukt kredittkort i løpet av de siste tolv månedene. 2007: N=1829, 2009: N=998, 2011: N=1114, 2012: N= 2137, 2013: N = 1995: 2014: N = 1651.

Multipliserer man andelen som har kredittkort med andelen som har brukt kortet til å handle varer og tjenester får man et anslag på hvor stor andel av befolkningen som bruker kredittkort. Tall fra SIFO surveyen tyder på at fra 2012 til 2015 på en svak økning i andelen som bruker kredittkort fra 52 til 57 prosent.

De fleste kredittkortene har en rentefriperiode på en til to måneder. Dersom hele kredittkortregningen betales innen fristen, gir kredittkortene mulighet til «gratis» kreditt i en kortere periode. Kunder som nedbetaler hele kredittkortgjelden kalles ofte for bekvemmelighetsbrukere. Kredittkortgjeld er imidlertid dyrt når den først begynner å løpe. Tallene fra SIFO-surveyen i perioden 2007 – 2015 tyder på at en fjerdedel av de som bruker kredittkort på drar seg kredittkortgjeld (figur 4-10).

Figur 4-10: Andel blant dem som betalte med kredittkort og som betalte bare et avdrag og ikke hele summen når de mottok kredittkortregningen. 2007: N = 782, 2009: N=403, 2011: N=627, 2012: 1410, 2013: N = 1367, 2014: N = 1427 og 2015: N = 1197.

4.3 Tilbakevendende betalingsproblemer

I dette kapitlet skal vi se nærmere på andelen av norske husholdninger som har tilbakevendende betalingsproblemer og hva de mener er årsakene til at betalingsproblemene har oppstått. Videre skal vi kartlegge hvordan husholdningene løser betalingsproblemene og hvilke regninger de prioriterer å betale først og sist dersom de ikke har penger til å betale alle innen forfallsdato.

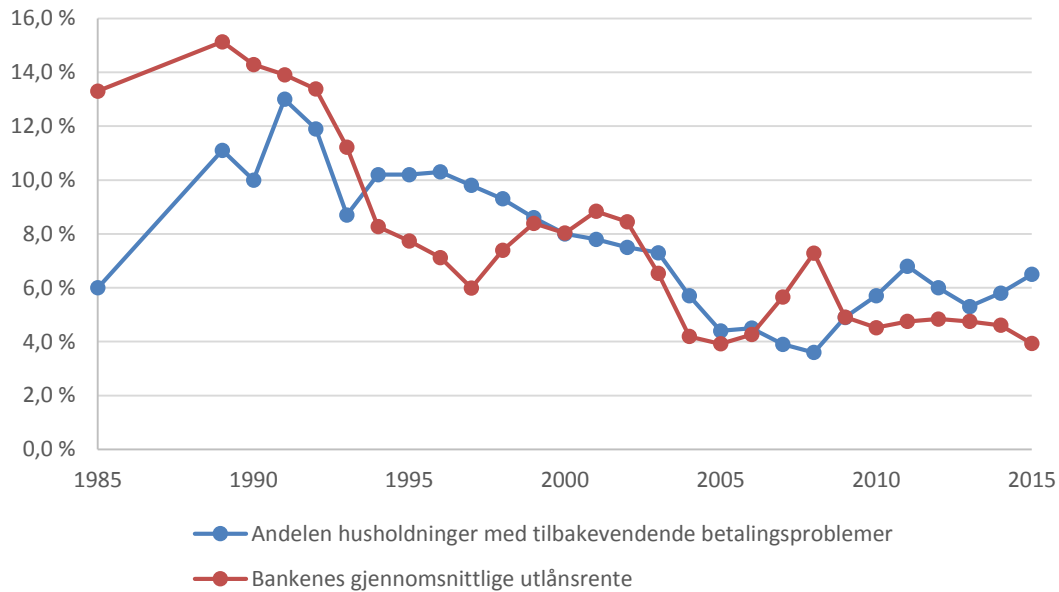
4.3.1 Utbredelsen av tilbakevendende betalingsproblemer i perioden 1985 – 2015

SIFO har målt omfanget av tilbakevendende betalingsproblemer for norske husholdninger ved hjelp av spørreundersøkelser siden 1985. SIFOs definisjon av tilbakevendende betalingsproblemer avgrensers seg ikke til gjeldsproblemer, men inkluderer også problemer med å betale forfalte regninger. De som oppgir at de selv, eller andre i deres husholdning, i løpet av de siste tolv månedene «av og til» eller «ofte» ikke hadde penger til å betale regninger, eller avdrag på

lån, ved absolutt siste forfall blir definert å tilhøre en husholdning med tilbakevendende betalingsproblemer. En diskusjon av og begrunnelse for denne og tidligere definisjoner finnes i Poppe (2006).

Kort oppsummert kan utviklingen i tilbakevendende betalingsproblemer blant norske husholdninger i perioden 1985 – 2015 beskrives på følgende måte (figur 4-11). I 1985 ble omfanget av betalingsproblemer målt til 6 prosent. På slutten av 1980-tallet steg andelen kraftig. Den høyeste målingen ble gjort i 1991 hvor 13 prosent av husholdningen hadde tilbakevendende betalingsproblemer. På midten av 1990-tallet stabiliserte andelen seg rundt 10 prosent. I perioden fra 1996 til 2008 var det en kontinuerlig nedadgående utvikling knyttet til andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer. I 2008 nådde vi et historisk bunnivå på 3,6 prosent. Deretter beveget husholdningene seg inn i en periode med en oppadgående tendens. Estimert for 2009 var 5,3 prosent. I 2011 gjennomførte SIFO to web-baserte undersøkelser hvor spørsmålene knyttet til betalingsproblemer ble stilt. I SIFO-surveyen var det 8,1 prosent som hadde tilbakevendende betalingsproblemer. I den andre var betalingsproblemer estimert til 6,8 prosent (Poppe, 2011). Gjennomsnittet fra disse to undersøkelsene gir et anslag på at 7,5 prosent av norske husholdninger hadde et tilbakevendende betalingsproblem i 2011. I året etter var andelen med tilbakevendende betalingsproblemer redusert til 6 prosent. Reduksjonen fortsatte til 5,3 prosent i 2013-undersøkelsen. I 2014 snudde utviklingen seg igjen. I 2014 og 2015 hadde henholdsvis 5,8 prosent og 6,5 prosent av husholdningene tilbakevendende betalingsproblemer.

Når man sammenligner andelen med tilbakevendende betalingsproblemer med den gjennomsnittlige utlånsrenten til bankene kommer det tydelig frem at dette er to størrelser har et tilnærmet likt utviklingsmønster. Korrelasjonen mellom rente nivået året før målingen av betalingsproblemer og andelen med betalingsproblemer i perioden 1989 og 2014 var 0,78. Denne samvariasjonen er ikke overraskende å observere da rentenivået påvirker kostnadene ved å ha lån.

Figur 4-11: Andelen husholdninger som har tilbakevendende betalingsproblemer i løpet av de 12 siste månedene og bankenes gjennomsnittlige utlånsrente¹⁷ i perioden 1985 – 2015¹⁸ (Se vedlegg 2 for tallverdiene)

4.3.2 Egenrapporterte årsaker til betalingsproblemer

De siste årene har det vært en vekst i andelen med betalingsproblemer mens rentenivået har falt noe. Dette tyder på at det også andre faktorer enn rentenivået som påvirker økonomien til husholdningene. Vi har derfor spurt husholdningen i perioden 2012 – 2015, hva de mente var hovedårsakene eller den medvirkende årsaken til at de har fått tilbakevendende betalingsproblemer.

I prinsippet er det to forhold som kan gi folk betalingsproblemer. Den første er knyttet til den relative størrelsen på samlet gjelden i forhold til inntekt. Den andre er knyttet til livsbegivenheter som påvirker betalingsevnen til husholdningen (arbeidsledighet, sykdom, overgang til pensjonstilværelse, samlivsbrudd og flytting).

I perioden 2012 – 2015 var den dominerende egenrapporterte årsaken til betalingsproblemene at husholdningene manglet oversikt/forglemmelse (figur 4-12). Deretter fulgte arbeidsløshet. På tredjeplass kom lånenes størrelse. Poppe (2012) har vist at det er en sammenheng mellom manglende kunnskap om økonomi og manglende oversikt over egen økonomi. Tangeland (2014) avdekket at desto flere lån husholdningene hadde desto oftere oppga de at det var manglende oversikt som førte til at de fikk tilbakevendende betalingsproblemer.

¹⁷ www.ssb.no/tabell/08175

¹⁸ **Spørsmålsformulering**

Til husholdninger med mer enn ett husholdningsmedlem:

Har det i løpet av det siste året hendt at husholdet ditt ikke har hatt penger til å betale regninger eller lån ved siste forfall? (Ja/Nei/Vet ikke)

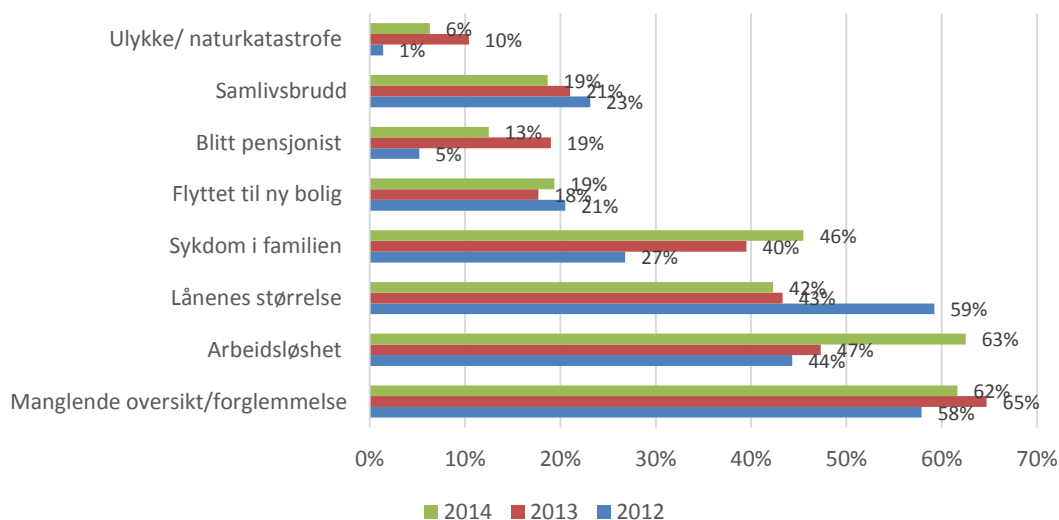
Hvis ja: Hvor sjelden eller ofte har husholdets betalingsproblemer forekommet? (En sjelden gang / Av og til / Ofte / Vet ikke)

Til husholdninger med ett husholdningsmedlem:

Har det i løpet av det siste året hendt at du selv ikke har hatt penger til å betale regninger eller lån ved absolutt siste forfall? (Ja/Nei/Vet ikke)

Hvis ja: Hvor sjelden eller ofte har husholdets betalingsproblemer forekommet? (En sjelden gang / Av og til / Ofte / Vet ikke)

Det er interessant å legge merke til at den andre årsaken som også er knyttet til inntektsreduksjon, å bli pensjonist, i langt mindre grad resulterer i betalingsproblemer. Dette kan forklares med graden av planlegging. Å bli arbeidsledig er noe som de fleste ikke planlegger å bli, mens overgangen til pensjonering ofte er mer planlagt. Denne ulikheten i årsak til inntektsreduksjon gir ulike tidsvinduer til å redusere utgiftene sine slik at de i større grad står i forhold til inntektene. Sykdom i familien er en annen ukontrollerbar livsbegivenhet som i varierende grad synes å være årsak til betalingsproblemene. Samlivsbrudd og flytting til ny bolig blir av få trukket frem som årsak til betalingsproblemene.

Figur 4-12: Egenrapporterte årsaker til betalingsproblemene i perioden 2012-2015¹⁹ (2012: N = 101, 2013: N = 89, 2014: N = 94 og 2015: N = 85)²⁰

4.3.3 Livsbegivenheter og tilbakevendende betalingsproblemer

Vi har nå sett på de egenrapporterte årsaker til betalingsproblemene blant dem med tilbakevendende betalingsproblemer. Ved siden av manglende oversikt mente husholdningene med tilbakevendende betalingsproblemer at det var en rekke livsbegivenheter som arbeidsløshet og sykdom som var blant årsakene til betalingsproblemene. I dette delkapitlet skal vi undersøke hvordan ulike livsbegivenheter påvirker sannsynligheten for å få tilbakevendende betalingsproblemer. Vi skal se nærmere på følgende livsbegivenheter: langvarig sykdom (6 måneder eller lenger), langtidsledighet (6 måneder eller lenger), pensjonering, skilsmisse/samlivsbrudd, bortfall av ektefelle, samboer og skifte av bolig/kjøpt ny bolig (tabell 4-4).

Av de seks livsbegivenhetene er det kun for tre av dem det kan observeres en signifikant forskjell i andelen med og uten tilbakevendende betalingsproblemer. Blant dem som opplevde å være arbeidsløst i mer enn seks måneder var andelen med tilbakevendende betalingsproblemer på 22 prosent. Til sammenligning var andelen med betalingsproblemer på under 6 prosent blant

¹⁹ I perioden 2012-2014 ble dette spørsmålet stilt til respondenter som oppga at de selv eller andre i husholdningen hadde hatt betalingsproblemer *av og til* eller *ofte*. I 2015 ble spørsmålet kun stilt til de respondentene som oppga at de selv hadde *av og til* eller *ofte* betalingsproblemer.

²⁰ Spørsmålsformulering: *Her følger noen av de vanligste årsakene til at man kommer i betalingsproblemer. Er disse hovedårsak, medvirkende årsak eller uten betydning for betalingsproblemene i husholdet ditt?* I figuren er andelen som svarte hovedårsak og medvirkende årsak slått sammen.

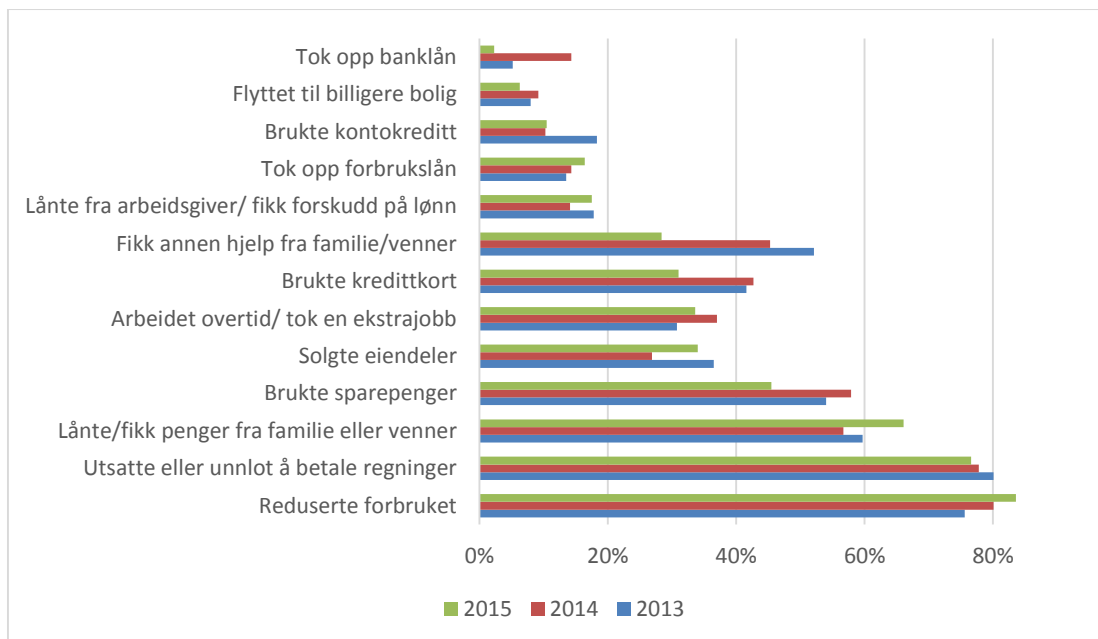
dem som ikke var arbeidsledige. Blant dem som opplevde langvarig sykdom var andelen også signifikant høyere (16 %) enn blant dem som ikke hadde vært langvarig syk (5 %). Vi kan også observere en høyere andel blant dem som har flyttet (11 %) enn blant dem som ikke har flyttet. Det var ingen signifikante forskjeller i andelen med tilbakevendende betalingsproblemer mellom dem som hadde eller ikke hadde blitt pensjonist, skilt eller blitt enke/enkeman. Funnet samsvarer godt med de egenrapporterte årsakene til betalingsproblemene blant husholdningene med tilbakevendende betalingsproblemer.

Tabell 4-4: Andelen som opplever tilbakevendende betalingsproblemer når livsbegivenheter opptrer blant 2015 respondentene

Livsbegivenhet		Andel med tilbakevendende betalingsproblem	Pearson Chi-kvadrat
Langvarig sykdom (6 måneder eller lenger)	Ja (N = 290)	16,2%	,000
	Nei (N = 1421)	4,7%	
Langtidsledighet (6 måneder eller lenger)	Ja (N = 119)	21,8%	,000
	Nei (N = 1577)	5,5%	
Pensjonering	Ja (N = 137)	5,8%	,737
	Nei (N = 1566)	6,6%	
Skilsmisse/samlivsbrudd	Ja (N = 47)	8,5%	,598
	Nei (N = 1659)	6,6%	
Bortfall av ektefelle/samboer	Ja (N = 23)	8,7%	,686
	Nei (N = 1685)	6,6%	
Skifte av bolig/kjøpt ny bolig	Ja (N = 166)	10,8%	,024
	Nei (N = 1541)	6,2%	

4.3.4 Hvordan løses betalingsproblemene?

Betalingsproblemer kan løses på en rekke ulike måter (figur 4-13). Blant respondentene var den vanligste løsningen å redusere sitt eget forbruk. Deretter fulgte det å utsette eller unnlate å betale regninger når den forfalt. Deretter følger ulike løsninger som er knyttet til å øke tilgangen på «nye» penger gjennom lån/gaver fra familie eller venner. Bruk av sparepenger var også en vanlig løsning. Deretter følger salg av eiendeler, overtid/ekstra jobb, bruk av kredittkort og hjelp fra familie/venner. Blant de mindre vanlige løsningene finner vi lån fra arbeidsgiver, forbrukslån, kontokreditt, flytte til billigere bolig og ta opp banklån.

Figur 4-13: Hva gjorde du/dere for å få løse problemet sist dette skjedde?²¹ (2013: N = 84, 2014: N = 94, 2015: N = 87)

4.3.5 Betalingsproblemområde

Når vi spør informantene som hadde tilbakevendende betalingsproblemer hva de hadde problemer med å betale fremgår det av tabell 4-5 at det er et stort spekter av forbruksområder betalingsproblemer er knyttet til. På topp fem finner man NRK-lisensen, strøm, mobiltelefon, forbrukslån/avbetalingskjøp/kredittkortgjeld og årsavgift bil. Dette er utgifter som kommer med ujevne mellomrom og/eller som varierer i størrelse. Funnene tyder på at utgifter som ikke kommer månedlig og/eller som varierer i større grad øker sannsynlighet for å kunne gi husholdninger med en presset økonomi betalingsproblemer. Det er likevel grunn til å presisere at det ikke er mulig å konkludere med at NRK-lisensen er det største «problemet» for husholdningene. Bakgrunnen for det er at det er en relativt lav andel husholdninger som har tilbakevendende betalingsproblemer i 2014 (5,8%) og 2015 (6,8%). Spørsmålet knyttet til betalingsproblemområde ble i 2014 besvart av 94 respondenter og i 2015 ble det besvart av 88 respondenter. Man kan ikke med tilfredsstillende statistisk sikkerhet hevde at den observerte utbredte rangeringen av betalingsproblemer blant husholdningene med tilbakevendende betalingsproblemer kan generaliseres til alle husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer. Det kan være tilfeldigheter knyttet til utvalget som gjør at NRK-lisensen havner på toppen av listen i 2014 og 2015.

²¹ I perioden 2012-2014 ble dette spørsmålet stilt til respondenter som oppga at de selv eller andre i husholdningen hadde hatt betalingsproblemer *av og til* eller *ofte*. I 2015 ble spørsmålet kun stilt de respondentene som oppgav at de selv hadde *av og til* eller *ofte* betalingsproblemer.

Tabell 4-5: Var betalingsproblemene knyttet til en eller flere av disse regningene? (2014: N = 94 og 2015: N = 88) (Prosent)

Forbruksområde	2014	2015
NRK-lisens	46,5	55,8
Strøm	46,1	42,7
Mobiltelefon	41,1	42,2
Forbrukslån/avbetalingskjøp/kredittkortgjeld	44,2	35,8
Årsavgift bil	39,3	35,6
Annet	21,6	35,6
Kortgjeld	36,7	29,8
Kommunale avgifter	28,9	29,4
Privat gjeld	23,8	28,6
Husleie	29,2	26,1
Bredbånd (data/TV)		26,1
Studielån	22,2	16,1
Boliglån/rammelån	16,4	12,7
Barnehage	8,5	9,4

4.3.6 Prioritering av betalingsområder dersom man hadde betalingsproblemer

Når vi spør alle informantene, de med betalingsproblemer og de uten, om hvilke to regninger de ville ha betalt først dersom de ikke hadde penger til å betale alle er det tydelig at utgifter til å bo (Boliglån/rammelån og husleie) og strøm er prioriterte områder (tabell 4-6). Svarene er påvirket av om de har de ulike utgiftspostene. For en husholdning uten barn i barnehage vil det ikke være aktuelt å prioritere denne utgiftsposten. For husholdninger med barn i barnehage vil det være naturlig å prioritere denne regningen siden misligholdes av denne regningen kan medføre at man mister barnehageplassen som igjen vil gjøre det vanskelig å jobbe. For husholdninger med barn i barnehage i 2015 undersøkelsen (N = 179) var det 12,3 prosent som hadde barnehage på førsteprioritet og 25,1 prosent som hadde denne utgiftsposten på andreprioritet. For husholdninger med barn i barnehage var den mest prioriterte regningen knyttet til boliglån/rammelån (39,6 % hadde dette som førsteprioritet).

Tabell 4-6 Dersom du hadde følgende regninger liggende til forfall nå, og ikke visste sikkert om du hadde penger til å betale alle i rett tid, hvilken prioritert rekkefølge ville du betalt dem? Vennligst oppgi de to regningene du først ville betalt. (Frekvensfordeling i prosent)

Forbruksområde	2014		2015	
	Første prioritet	Annen prioritet	Første prioritet	Annen prioritet
Boliglån/rammelån	31	9	28	9
Husleie	22	13	23	10
Årsavgift bil	10	10	13	14
Strøm	10	23	12	24
Kredittkortgjeld	10	10	8	11
Kommunale avgifter	3	7	3	7
Forbrukslån/avbetalingskjøp	2	8	3	5
Barnehage	2	4	3	5
NRK-lisens	2	5	2	6
Privat gjeld	2	2	1	2
Mobiltelefon	1	2	1	4
Annet	0	-	1	2
Studielån	1	2	1	1
N	1759	1759	1834	1614

Når vi snur problemstillingen og ber dem prioritere hvilke to regninger de ville ha ventet lengst med å betale fremkommer det at privat gjeld, mobiltelefon og NRK-lisensen er lavt prioritert (tabell 4-7).

Tabell 4-7: Dersom du hadde følgende regninger liggende til forfall nå, og ikke visste sikkert om du hadde penger til å betale alle i rett tid, hvilken prioritert rekkefølge ville du betalt dem? Vennligst oppgi de to regningene du ville la ligge lengst.

Forbruksområde	2014		2015	
	Lavest prioritet	Nest lavest prioritet	Lavest prioritet	Nest lavest prioritet
Privat gjeld	17	14	27	14
NRK-lisens	13	12	19	15
Mobiltelefon	14	13	14	18
Annet	0	0	7	8
Kommunale avgifter	7	10	6	9
Studielån	5	6	6	6
Kredittkortgjeld	8	8	4	9
Strøm	7	8	3	5
Forbrukslån/avbetalingskjøp	5	7	3	5
Årsavgift bil	6	6	3	5
Boliglån/rammelån	6	4	3	3
Barnehage	3	5	3	3
Husleie	6	3	2	2
N	1759	1759	1853	1615

5 Konklusjon

Hvordan står det til med norske husholdningers økonomi i andre kvartal 2015? Resultatene fra denne studien tyder på at den økonomiske situasjonen for majoriteten av norske husholdningene ikke er alarmerende. Et stort flertall av husholdningene opplever at deres inntekter og utgifter har holdt seg på et noen lunde stabilt nivå det siste året. Denne andelen har vært økende i perioden 2009 – 2015. Flertallet av husholdningene beskriver sin økonomi som *ganske god* til *middels*. Dette underbygges av at et stort flertall har spart penger i løpet av de siste tolv månedene. En mindre andel av husholdningene har ingen penger i bakhånd som de kan bruke dersom uforutsette utgifter skulle dukke opp.

På tross av denne opplevelsen av god økonomi er det en vekst i husholdningenes opptak av gjeld. I 2014 hadde fire av fem husholdninger ett eller flere lån. Tall fra SSB viser at andelen med husholdninger som har en høy gjeldsgrad, dvs. mer enn tre ganger inntekten, er økende. Særlig raskt vokser andelen med høy gjeldsgrad i husholdningene som er i etableringsfasen. Flere faktorer bidrar sannsynligvis til veksten i gjeld i husholdningene. Den ene er knyttet til den lave utlånsrenten til bankene. En annen er knyttet til den sterke konkurransesituasjonen i lånemarkedet som bidrar til at det er relativt lett for husholdningene å ta lån. En tredje er knyttet til at veksten i boligprisene har vært høyere enn lønnsveksten i flere år. Veksten i opptaket av gjeld gjør at husholdningene blir mer risikoutsatte for å få tilbakevendende betalingsproblemer.

I perioden 2008 – 2015 var det en økning i andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer. Denne økningen har funnet sted i en periode hvor inntektene og utgiftene har holdt seg på et noenlunde stabilt nivå for det store flertallet av husholdningene. Samtidig som arbeidsledigheten har gått opp. Funnet illustrerer at nivået for betalingsproblemer øker når de økonomiske rammebetingelsene for husholdningene endrer seg i negativ retting. Den videre økonomiske utviklingen for norske husholdningene er avhengig av en rekke makroøkonomiske faktorer som blant annet oljepriser, rentenivå og arbeidsledighetsnivå. Dersom utlånsrentene og arbeidsløsheten øker vil særlig husholdningene med høy gjeldsgrad være mer utsatt for å få betalingsproblemer. Dersom boligprisene begynner å synke som en konsekvens av økte renter og økt ledighet vil husholdninger få svekket sin realsikkerhet for lånene.

På tross av et historisk høyt låneopptak i husholdningene viser tall fra SIFO-surveyen i 2015 at andelen med tilbakevendende betalingsproblemer fremdeles er på et relativt lavt nivå på tross av at den har vært økende siden 2008. En av forklaringene på det relativt lave nivået på husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer er knyttet til at kostnadene forbundet med å ha lån er relativt lave på grunn av det lave rentenivået i Norge. Historisk har utviklingen i betalingsproblemer fulgt renteutviklingen til bankene. Etter finanskrisen høsten 2008 har ikke dette vært tilfellet i like stor grad. Det er altså andre forklaringer på betalingsproblemer enn kostnadene ved å ha lån som kan bidra til å forklare økningen i betalingsproblemer etter finans-

krisen. Husholdningene rapporterer at det er mangel på oversikt/forglemmelse som er hovedårsaken eller den medvirkende årsaken til problemene. Arbeidsløshet blir også trukket frem som en av de viktigste årsakene. Når arbeidsledigheten nå stiger i enkelte deler av landet er det grunn til å frykte at i tiden fremover vil flere husholdninger vil få tilbakevendende betalingsproblemer.

Litteratur

- Lavik, R. (2013). *Husholdningenes økonomiske situasjon og betalingsproblemer i 2012: SIFO-survey 2012. Prosjektnotat nr. 6-2013*. Oslo: SIFO.
- Lavik, R., & Tufte, P. A. (2011). *Husholdningenes økonomiske situasjon 2011: betalingsproblemer i etterkant av finanskrisen*. Oslo: SIFO
- Poppe, C. (2006). *Husholdningens økonomiske situasjon 2006. Prosjektnotat nr. 6-2006*. Oslo: SIFO.
- Poppe, C. (2012). *Økonomisk utsatthet: Situasjonen for norske hushold i 2012. Prosjektnotat nr. 2-2012*. Oslo: SIFO.
- Tangeland, T. (2014). *Norske husholdningers økonomiske situasjon og betalingsproblemer i 2013 - SIFO-survey 2005 – 2013. Prosjektnotat nr. 4-2014: 35s. .* Oslo: Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)
- Tufte, P. A. (2007). *Husholdningens økonomiske situasjon 2007. Prosjektnotat nr. 3-2007*. Oslo: SIFO
- Tufte, P. A. (2009). *Husholdningenes økonomiske situasjon 2009: betalingsproblemer ved finanskrisens begynnelse. Prosjektnotat nr. 6-2009*. Oslo: SIFO.

Vedlegg 1: Spørreskjemaet

Q87 : Antpers :

Single coded

Hvor mange personer bor det vanligvis i din husstand, når du regner med alle voksne og barn?

- 1 1
- 2 2
- 3 3
- 4 4
- 5 5 eller flere personer

person
personer
personer
personer

Q1 : Econ1 :

Single coded

ØKONOMI

Hvordan har husholdets samlede inntekt utviklet seg i løpet av de siste tolv månedene?

- 1 Er økt merkbart
- 2 Har holdt seg noenlunde stabil
- 3 Er redusert merkbart
- 99 Vet ikke

*Position fixed

Q2 : Econ2 :

Single coded

Hvordan har husholdets utgifter utviklet seg i løpet av de siste tolv månedene?

- 1 Er økt merkbart
- 2 Har holdt seg noenlunde stabile
- 3 Er redusert merkbart
- 99 Vet ikke

*Position fixed

Q3 : Econ9 :

Single coded

BOLIGLÅN

Har husholdet ditt boliglån (dvs. ordinære nedbetalingslån - IKKE rammelån)?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q3 : Econ9=1

B1 : Boliglån

Begin block

Q4 : Econ10a :

Single coded

Utgjør boliglånet en million kroner eller mer?

- 1 Ja
2 Nei
99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q4 : Econ10a=1

Q5 : Econ10 :

Numeric

Max 100

Hvor mye har husholdet i boliglån, ca? (Summer eventuelt alle lån, inkludert lån til bolig nr. 2 / hytte, billån som er tatt med sikkerhet i bolig, etc.)

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q5 : Econ10>=10

Q6 : Econ10_bekr :

Numeric

Max 100

Du har oppgitt at du har 10 millioner eller mer i boliglån. Vennligst bekreft dette beløpet

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med todesimaler. F.eks 1.250.000 skrives 1,25.

ASK ONLY IF Q4 : Econ10a=2

Q8 : Econ10c :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor stort er boliglånet?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q9 : Econ10ny :**Multi coded**

Hva har du/dere brukt boliglånet til (de siste fem årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:.

Open *Position fixed*Q10 : Econ10bruk1 :****Single coded**

Hvor stor del av boliglånet er blitt brukt til andre ting enn kjøp av bolig/hytte de siste 5 årene?

1	○	Hele			beløpet
2	○	Mer	enn		halvparten
3	○	Halvparten			
4	○	Under halvparten			

B1 : Boliglån**End block****Q11 : Econ100a :****Single coded**

RAMMELÅN

Har husholdet ditt rammelån (en kassakreditt med sikkerhet i bolig, flexilån)?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q11 : Econ100a=1

B2 : Rammelån**Begin block****Q12 : Econ100a1 :****Single coded**

Omtrent hvor stor del av rammelånet er tatt ut?

1	○	Hele			rammelånet
2	○	Deler	av		rammelånet
3	○	Ikke	noe	er	tatt
99	○	Vet ikke			ut

Position fixed*Q13 : Econ100b :****Single coded**

Har du/dere tatt ut en million eller mer i rammelån?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q13 : Econ100b=1

Q14 : Econ100c :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du/dere tatt ut i rammelån, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q14 : Econ100c>=10

Q15 : Econ100c_bekr :

Numeric

Max 100

Du har oppgitt at du har 10 millioner eller mer i rammelån. Vennligst bekreft dette beløpet

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med todesimaler. F.eks 1.250.000 skrives 1,25.

ASK ONLY IF Q13 : Econ100b=2

Q17 : Econ100d :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor mye er tatt ut av rammelånet?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q18 : Econ100e :

Multi coded

Hva har du/dere brukt rammelånet til (de siste fem årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:.

*Open *Position fixed

ASK ONLY IF Q18 : Econ100e=2,3,4,5,6,7,98

Q19 : Econ100bruk2 :

Single coded

Hvor stor del av rammelånet er blitt brukt til andre ting enn kjøp av bolig/hytte de siste 5 årene?

1	☐	Hele		beløpet
2	☐	Mer	enn	halvparten
3	☐	Halvparten		
4	☐	Under halvparten		

B2 : Rammelån

End block

Q20 : Econ101a :

Single coded

SENIORLÅN

Har husholdet ditt seniorlån/ ofte kalt "litt ekstra", der rentene blir lagt til lånet?

1	☐	Ja		
2	☐	Nei		
99	☐	Vet ikke		*Position fixed

ASK ONLY IF Q20 : Econ101a=1

B3 : Seniorlån

Begin block

Q21 : Econ101b :

Single coded

Har du/dere tatt ut en million eller mer i seniorlån?

1	☐	Ja		
2	☐	Nei		
99	☐	Vet ikke		*Position fixed

ASK ONLY IF Q21 : Econ101b=1

Q22 : Econ101c :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du/dere tatt ut i seniorlån, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q21 : Econ101b=2

Q23 : Econp101d :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor stort er seniorlånet?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q24 : Econ101e :

Multi coded

Hva har du/dere brukt seniorlånet til (de siste fem årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:..

*Open *Position fixed

ASK ONLY IF Q24 : Econ101e=2,3,4,5,6,7,98

Q25 : Econ101bruk3 :

Single coded

Hvor stor del av seniorlånet er blitt brukt til andre ting enn kjøp av bolig/hytte de siste 5 årene?

1	○	Hele			
2	○	Mer	enn		beløpet halvparten
3	○	Halvparten			
4	○	Under halvparten			

B3 : Seniorlån

End block

Q26 : Econ11a :

Single coded

BILLÅN

Har husholdet ditt billån (billån som ikke er tatt ut med sikkerhet i bolig)?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q26 : Econ11a=1

B4 : Billån

Begin block

Q27 : Econ11b :

Single coded

Har du/dere tatt ut en million eller mer i billån?

- 1 Ja
2 Nei
99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q27 : Econ11b=1

Q28 : Econ11c :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du/dere tatt ut i billån, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q27 : Econ11b=2

Q29 : Econ11d :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor stort er billånet?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

B4 : Billån

End block

Q30 : Econ17 :

Single coded

KREDITTKORT

Det finnes i dag to hovedtyper av betalingskort: debetkort og kredittkort.
- Et debetkort belaster kontoen din direkte ved kjøp eller uttak (f.eks. DNB-kort med VISA)
- Et kredittkort gir betalingsutsettelse, der tilbakebetaling skjer ved senere forfall, eller i månedlige rater til en fastsatt rente (f.eks. VISA, Mastercard, America Express, Diners, Eurocard, Her-og-nå, Cresco, Icano, Coop betalingskort, el.l.).

Hvor mange kredittkort (dvs. kort med betalingsutsettelse) har du?

- 1 Ingen
2 1
3 2
4 3
5 4
6 5 eller flere

ASK ONLY IF Q30 : Econ17=2,3,4,5,6

B5 : Kredittkort

Begin block

Q31 : Econ18 :

Single coded

Har du i løpet av de siste tolv månedene kjøpt varer eller tjenester med kredittkort?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q31 : Econ18=1

Q32 : Econ19 :

Single coded

Siste gang du fikk regning på kredittkortkjøp, betalte du da inn hele summen, eller kun et avdrag?

- 1 Hele
 2 Et
 3 Har ikke mottatt regning på
 99 Vet ikke
- summen
avdrag
kredittkortkjøp
*Position fixed

Q33 : Econ20a :

Single coded

Hvis du tar med alle kortene du har, har du tatt ut kredittkortlån (som det betales renter på)?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q33 : Econ20a=1

B6 : Kredittkortlån

Begin block

Q34 : Econ20b :

Single coded

Har du lån eller ubetalte avdrag på en million kroner eller mer, på kredittkortkjøp?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q34 : Econ20b=1

Q35 : Econ20c :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du i lån eller ubetalte avdrag på kredittkortkjøp, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q34 : Econ20b=2

Q36 : Econ20d :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor mye har du tatt ut i kredittkortlån?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q37 : Econ20e :

Multi coded

Hva har du/dere brukt kredittkortfinansieringen til (de siste fem årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:..

*Open *Position fixed

B6 : Kredittkortlån

End block

B5 : Kredittkort

End block

Q38 : Econ14a :

Single coded

KONTOOVERTREKK

Har du mulighet for å ha kontoovertrekk på lønnskontoen din (kassakreditt på lønnskontoen)?

- 1 Ja
- 2 Nei, ikke mulighet for kontoovertrekk
- 3 Nei, har ikke lønnskonto
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q38 : Econ14a=1

B7 : Kontoovertrekk

Begin block

Q39 : Econ14b :

Single coded

Har du tatt ut kontoovertrekk på lønnskontoen?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q39 : Econ14b=1

Q40 : Econ14c :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor mye har du tatt ut (trukket over)?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 50.000 skrives 50.

ASK ONLY IF Q39 : Econ14b=1

Q41 : Econ14d :

Multi coded

Hva har du/dere brukt kontoovertrekket til (de siste to årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:.

*Open *Position fixed

B7 : Kontoovertrekk

End block

Q42 : Econ13 :

Single coded

FORBRUKSLÅN

Har du selv forbrukslån?
 Med forbrukslån tenker vi på et lån du får utbetalt i kontanter, eller kjøp av varer og tjenester på avbetaling

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q42 : Econ13=1

B8 : Forbrukslån

Begin block

Q43 : Econ13a :

Single coded

Har en million eller mer i forbrukslån?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q43 : Econ13a=1

Q44 : Econ13c :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du/dere tatt ut i forbrukslån, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q43 : Econ13a=2

Q45 : Econ13d :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor stort er forbrukslånet?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q46 : Econ13e :

Multi coded

Hva har du/ brukt forbrukslånet til (de siste to årene)?

Du kan sette flere kryss

- 1 Kjøp av bolig/hytte
- 2 Pusse opp bolig/hytte
- 3 Bilkjøp
- 4 Reise
- 5 Forbruksvarer (møbler, elektriske artikler, klær, bensin, mat, etc.)
- 6 Ekstra "buffer" i tilfelle uforutsette utgifter
- 7 Nedbetaling av gjeld
- 98 Annet: vennligst noter:.

*Open *Position fixed

B8 : Forbrukslån

End block

Q47 : Econ15 :

Single coded

STUDIELÅN

Har du selv studielån?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q47 : Econ15=1

B9 : Studielån

Begin block

Q52 : Econ23b :

Single coded

Hvis det blir en renteøkning, hvor stor økning i renteutgiftene kan husholdet håndtere?

Angi maksimalt beløp husholdet kan håndtere

- 9 Ikke noe
- 1 Inntil 500 kr pr måned
- 2 Inntil 1.000 kr per måned
- 3 Inntil 2.0000 kr pr måned
- 4 Inntil 5.000 kr per måned
- 5 Inntil 10.000 kr per måned
- 6 Inntil 15000 per måned
- 7 Intl 20000 per måned
- 8 Mer enn 20000 per månef

ASK ONLY IF Q87 : Antpers=2,3,4,5

Q53 : Econ24 :

Single coded

Har det i løpet av det siste året hendt at husholdet ditt ikke har hatt penger til å betale regninger eller lån ved siste forfall?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q53 : Econ24=1 and Q87 : Antpers=2,3,4,5

Q54 : Econ26 :

Single coded

Hvor sjelden eller ofte har husholdets betalingsproblemer forekommet?

- 1 En sjelden gang
- 2 Av og til
- 3 Ofte
- 99 Vet ikke

Position fixed*Q55 : Econ26b :**

Single coded

Har det i løpet av det siste året hendt at du selv ikke har hatt penger til å betale regninger eller lån ved absolutt siste forfall?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vet ikke

ASK ONLY IF Q55 : Econ26b=1

Q56 : Econ26c :

Single coded

Hvor sjelden eller ofte har betalingsproblemene dine forekommet?

- 1 En sjelden gang
- 2 Av og til
- 3 Ofte
- 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q56 : Econ26c=2,3

Q57 : QM3 :

Matrix

Ha gjorde du/dere for å løse problemet sist du/dere hadde betalingsproblemer?

	Ja	Nei	Vet ikke
Brukte sparepenger	☐	☐	☐
Reduserte forbruket	☐	☐	☐
Flyttet til billigere bolig	☐	☐	☐
Solgte eiendeler	☐	☐	☐
Arbeidet overtid/tok en ekstrajobb	☐	☐	☐
Lånte/fikk penger fra familie eller venner	☐	☐	☐
Fikk annen hjelp fra familie/venner	☐	☐	☐
Lånte fra arbeidsgiver/fikk forskudd på lønn	☐	☐	☐
Tok opp banklån	☐	☐	☐
Tok opp forbrukslån	☐	☐	☐
Brukte kontokreditt	☐	☐	☐
Brukte kredittkort	☐	☐	☐
Utsatte eller unnlot å betale regninger	☐	☐	☐
Annet: vennligst spesifiser:	☐	☐	☐

ASK ONLY IF Q56 : Econ26c=2,3

Q58 : Econ27 :

Matrix

Her følger noen av de vanligste årsakene til at man kommer i betalingsproblemer. Er disse hovedårsak, medvirkende årsak eller uten betydning for betalingsproblemene i husholdet ditt?

Dersom andre forhold enn de nevnte gjelder i ditt tilfelle, kan du fre dem opp under "Andre"

Rotated

	Hovedårsak	Medvirkende årsak	Uten betydning
Manglende oversikt/forglemmelse	☐	☐	☐
Sykdom i familien	☐	☐	☐
Arbeidsløshet	☐	☐	☐
Samlivsbrudd	☐	☐	☐
Blitt pensjonist	☐	☐	☐
Flyttet til ny bolig	☐	☐	☐
Lånets størrelse	☐	☐	☐
Ulykke/naturkatastrofe	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐

ASK ONLY IF Q56 : Econ26c=2,3

Q59 : Econ271 :

Matrix

Var betalingsproblemene knyttet til en eller flere av disse regningene?

Rotated

	Ja	Nei	Vet ikke
Boliglån/rammelån	☐	☐	☐
Kortgjeld	☐	☐	☐
Forbrukslån/avbetalingskjøp/kredittkortgjeld	☐	☐	☐
Studielån	☐	☐	☐
Strøm	☐	☐	☐
Husleie	☐	☐	☐
Mobiltelefon	☐	☐	☐
Barnehage	☐	☐	☐
Kommunale avgifter	☐	☐	☐
Bredbånd (data/TV)	☐	☐	☐
Årsavgift bil	☐	☐	☐
NRK-lisens	☐	☐	☐
Privat gjeld	☐	☐	☐
Annet: vennligst spesifiser	☐	☐	☐

Q60 : Econ272a :

Multi coded

Dersom du hadde følgende regninger liggende til forfall nå, og ikke visste sikkert om du hadde penger til å betale alle i rett tid, i hvilken prioritert rekkefølge ville du betalt dem? Vennligst oppgi de *to regningene* du først ville betalt.

Klikk/dra elementet fra venstre kolonne og lim inn i høyre kolonne

1	☐	Boliglån/rammelån	
2	☐	Kredittkortgjeld	
3	☐	Forbrukslån/avbetalingskjøp	
4	☐	Studielån	
5	☐	Strøm	
6	☐	Husleie	
7	☐	Mobiltelefon	
8	☐	Barnehage	
9	☐	Kommunale	avgifter
10	☐	Årsavgift	bil
11	☐	NRK-lisens	
12	☐	Privat	gjeld
13	☐	Annet: vennligst spesifiser:	

Q61 : Econ272b :

Multi coded

Dersom du hadde følgende regninger liggende til forfall nå, og ikke visste sikkert om du hadde penger til å betale alle i rett tid, i hvilken prioritert rekkefølge ville du betalt dem? Vennligst oppgi de *to regningene* du *ville la ligge lengst*.

Klikk/dra elementet fra venstre kolonne og lim inn i høyre kolonne

1	☐	Boliglån/rammelån	
2	☐	Kredittkortgjeld	
3	☐	Forbrukslån/avbetalingskjøp	
4	☐	Studielån	
5	☐	Strøm	
6	☐	Husleie	
7	☐	Mobiltelefon	
8	☐	Barnehage	
9	☐	Kommunale	avgifter
10	☐	Årsavgift	bil
11	☐	NRK-lisens	
12	☐	Privat	gjeld
13	☐	Annet: vennligst spesifiser:	

Q62 : Econ30a :

Single coded

hvor sjelden eller ofte har det i løpet av de siste 12 månedene hendt at du har gått tom for penger før lønning/utbetaling av trygd/stønad?

1	☐	Aldri		
2	☐	En	sjelden	gang
3	☐	Av	og	til
4	☐	Ofte		
99	☐	Vet ikke		<i>*Position fixed</i>

Q63 : Econ30 :

Single coded

Har du penger i bakhånd til å møte eventuelle uforutsette utgifter, og i så fall hvor mye?

Hvis du er pensjonist eller trygdet, bli "månedslønn" den trygde du får hver måned

1	☐	Nei, har ingen penger i bakhånd	
2	☐	Ja, men mindre enn en månedslønn	
3	☐	Ja, omtrent en månedslønn	
4	☐	Ja, mer enn en månedslønn	
99	☐	Vet ikke	<i>*Position fixed</i>

Q88 : EconSpar :

Matrix

Har husholdet i løpet av de siste 12 månedene spart penger på noen av de følgende måtene?

	Ja	Nei	Vet ikke
Aksjer/obligasjoner/fond (ikke pensjonsfond)	☐	☐	☐
Bankkonto (ikke pensjonsfond)	☐	☐	☐
Pensjonsfond	☐	☐	☐

Q70 : Bank4 :**Matrix**

Tenk deg at du skal ta opp et større lån, f.eks. et boliglån. Hvor enig eller uenig er du i de følgende påstandene?

	1 Helt uenig	2	3	4	5 Helt enig	Vet ikke
Jeg aksepterer stort sett det økonomiske rådgivere/lånekonsulenter anbefaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg stoler på at økonomiske rådgivere/konsulenter finner det produktet de har som passer meg best	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg sjekker selv at tilbudene fra økonomiske rådgivere/lånekonsulenter er de beste på markedet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er trygt å følge anbefalinger fra profesjonelle rådgivere/lånekonsulenter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q71 : Bank5 :**Single coded**

Hvilken tillit har du til folk flest?

Bruk vurderingsskalaen fra 1-5

- 1 1. Man kan ikke være forsiktig nok i omgangen med andre
 2 2
 3 3
 5 4
 4 5 Folk er fullt og helt til å stole på
 99 Vet ikke

*Position fixed

Q72 : Bank6 :**Matrix**

Hvor enig eller uenig er du i de følgende påstandene?

	1 Helt uenig	2	3	4	5 Helt enig	Vet ikke
Jeg har tillit til at lovverket gir kundene god nok beskyttelse i bankmarkedet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har tillit til Mattilsynet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har tillit til rettsapparatet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q73 : Q51 :**Single coded**

Har husholdet ditt vært i kontakt med økonomiske rådgivere/lånekonsulenter i bank de siste 12 månedene?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q73 : Q51=1

Q74 : Q52 :

Numeric

Max 99

Hvor mange ganger har husholdet ditt vært i kontakt med rådgivere/lånekonsulenter i bank de siste 12 månedene?

Skriv antall ganger

Q75 : Q55 :

Single coded

Har du i løpet av de siste 12 månedene byttet bank, eller flyttet lån til en annen bank eller finansinstitusjon?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

Q76 : Q56 :

Single coded

Har du reforhandlet bankbetingelser de siste 12 månedene?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q75 : Q55=2

Q77 : Q57 :

Single coded

Har du noensinne byttet bank?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

Q78 : Q60 :

Single coded

Hvor misfornøyd eller fornøyd er du med din dagligbank (Der du har lønnskonto, betaler regninger, etc.)

- 1 Svært
 2 Ganske
 3 Verken
 4 Ganske
 5 Svært
 6 Har
 99 Vet ikke

fornøyd

eller

ikke

misfornøyd
 misfornøyd
 misfornøyd
 fornøyd
 fornøyd
 dagligbank
 *Position fixed

ASK ONLY IF Q78 : Q60=1,2,3,4,5,99

Q79 : Q61 :

Single coded

Har du lån i dagligbanken din?

- 1 Ja
 2 Nei
 3 Vet ikke

Q80 : Econ29 :

Matrix

Har noen av de følgende hendelser funnet sted i husholdet ditt de siste 12 månedene?

	Ja	Nei	Vet ikke
Langvarig sykdom	☐	☐	☐
Langtidsledighet	☐	☐	☐
Pensjonering	☐	☐	☐
Skilsmisse/samlivsbrudd	☐	☐	☐
Bortfall av ektefelle, samboer	☐	☐	☐
Skifte av bolig/kjøpt ny bolig	☐	☐	☐

Q81 : Hus_econ4 :

Single coded

Folk får sine inntekter fra mange kilder, slik som lønn, honorar, økonomisk sosialhjelp, pensjon og barnebidrag. Har husholdet ditt en million eller mer i brutto årsinntekt?

- 1 Ja
 2 Nei
 99 Vet ikke

*Position fixed

ASK ONLY IF Q81 : Hus_econ4=1

Q82 : Econ100cx :

Numeric

Max 100

Hvor mange millioner har du/dere i brutto årsinntekt, ca?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i millioner kroner, med to desimaler. F.eks. 1.250.000, skrives 1,25

ASK ONLY IF Q81 : Hus_econ4=2

Q83 : Econ11dbx :

Numeric

Max 999

Omtrent hvor stor er husholdets bruttoinntekt (inntekt før skatt og avgifter)?

Skriv tall. Vennligst oppgi beløp i tusen kroner. For eksempel 750.000 skrives 750.

Q84 : Qbarn1 :

Single coded

Hvor mange hjemmeværende barn har du?

- 1 1
- 2 2
- 3 3
- 4 4
- 5 5
- 6 6
- 7 7
- 8 Ingen barn

barn
barn
barn
barn
barn
barn**Q85 : Qbarn2 :**

Numeric

Max 99

Hva er <Barn#s> alder?

Q86 : Qbarn3 :

Single coded

Går barnet i barnehage eller heltid/deltid SFO?

- 1 Barnehage
- 2 SFO
- 3 SFO
- 4 INgen barnepass

heltid
deltid**T1 : Kommentar :**

Text

Har du synspunkter eller kommentarer til undersøkelsen du nå har besvart?

Vedlegg 2: Oversikt over andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer og bankenes gjennomsnittlige årlige utlånsrente

År	Andelen husholdninger med tilbakevendende betalingsproblemer	Bankenes gjennomsnittlige utlånsrente
1985	6,0 %	13,3 %
1989	11,1 %	15,1 %
1990	10,0 %	14,3 %
1991	13,0 %	13,9 %
1992	11,9 %	13,4 %
1993	8,7 %	11,2 %
1994	10,2 %	8,3 %
1995	10,2 %	7,7 %
1996	10,3 %	7,1 %
1997	9,8 %	6,0 %
1998	9,3 %	7,4 %
1999	8,6 %	8,4 %
2000	8,0 %	8,0 %
2001	7,8 %	8,8 %
2002	7,5 %	8,5 %
2003	7,3 %	6,5 %
2004	5,7 %	4,2 %
2005	4,4 %	3,9 %
2006	4,5 %	4,3 %
2007	3,9 %	5,7 %
2008	3,6 %	7,3 %
2009	4,9 %	4,9 %
2010	5,7 %	4,5 %
2011	6,8 %	4,8 %
2012	6,0 %	4,8 %
2013	5,3 %	4,8 %
2014	5,8 %	4,6 %
2015	6,5 %	3,9 %

Forbruksforskningsinstituttet SIFO ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) har et spesielt ansvar for å bidra til kunnskapsgrunnlaget for forbrukerpolitikken i Norge og skal utvikle ny kunnskap om forbruk, forbrukerpolitikk og forbrukernes stilling og rolle i samfunnet.

Sentrale forskningstema er:

- forbrukerne i markeder og forbrukervalg
- husholdningenes ressursdisponeringer
- forbrukerøkonomi - gjeldsutvikling og fattigdom
- teknologisk utvikling og forbrukernes hverdag
- digitalt hverdagsliv og mestring
- miljøeffekter av ulike typer forbruk
- mat- og spisevaner
- tekstiler - verdikjeder - konsekvenser for hverdagsliv og miljø
- forbrukets betydning for inkludering i sosialt hverdagsliv
- forbrukerpolitikk

SIFO

Forbruksforskningsinstituttet

**HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS**

Boks 4 - St. Olavs plass - N-0030 Oslo.

Besøksadresse: Sandakerveien 24C.

Telefon: +47 22 04 35 00 **Fax:** +47 22 04 35 04

E-mail: post@sifo.hioa.no **Internett:** www.sifo.no

